

פלורליזם כפוי

פעילות ארגוני חוץ
לשינוי השיח הערכי בצה"ל
ולפגיעה ברבנות הצבאית

י"ז תמוז תשע"ו

תוכן העניינים

3.....	עיקרי הדו"ח
4.....	פתיחה
6.....	א חיל חינוך - המבנה האנושי והאידיאולוגי
13.....	ב "חינוך מחדש" לשדרת הפיקוד
21.....	ג סקירת עמדות ופעילות המכונים
33.....	ד מובילי השיח המגמתי
36.....	ה תודעה יהודית
39.....	ו כפייה מצפונית, פלגנות וקונפליקטיזם
44.....	ז פגיעה ברבנות הצבאית
44.....	ח סיכום והמלצות
45.....	נספח א זהות מורכבת ורב תרבותיות
47.....	נספח ב שינוי השיח ה"דמוקרטי"

עיקרי הדו"ח

1. בדו"ח מובאים נתונים המצביעים על תהליך עומק, הנוגע לכלל שדרת הפיקוד בצה"ל, הנמשך כבר למעלה מעשור.

א. השתלטות של שיח פוסט מודרני ופלורליסטי קיצוני על המרחב הערכי בצה"ל, אשר נכפה על כלל שדרת הפיקוד, במישרין ובעקיפין.

ב. תהליכים אלו קורים בהובלה של מכוני חוץ הפועלים לשינוי השיח הפנים צה"לי במגוון סוגיות חברתיות-לאומיות-מסורתיות.

ג. שינוי בתפקידו של חיל הינוך: הופך מגורם המחנך להיסטוריה, מורשת קרב ועידוד מוטיבציה להחימה - לגורם המקדם את התפיסה הפלורליסטית פוסט-מודרנית כתפיסת הזהות של הצבא מתוך שאיפה להשפיע כך גם על החברה הישראלית בכללותה.

שינוי זה בא לידי ביטוי בעיסוק בנרטיב הפלשתיני, הגדרת יהדות חדשה, בחינוך להכרה ב-3 הדתות כשותפות שוות, בפעילות תמיכה במסתננים, בהשוואה פוטנציאלית של צה"ל ביו"ש לגרמנים בשואה ועוד.

2. "חינוך מחדש" לשדרת הפיקוד –

א. גרף הפעילויות והקורסים של חיל החינוך חובק את כל שלבי ההתקדמות של חייל בצה"ל – החל מתחילת הטירונות ועד לקבלת דרגת אל"מ. בכך מעצב חיל החינוך את תפיסותיהם של חיילי ומפקדי ההווה והעתיד של צה"ל לאורך כל הדרך.

ב. ארגונים חיצוניים בעלי אג'נדה פוסט מודרנית לשינוי פני החברה בישראל הם אלו שמפעילים את מרבית ההכשרות, ובכך משפיעים עמוקות על תפיסותיהם של בכירי צמרת מערכת הביטחון.¹

3. שיח ציבורי ותקשורתי - העברת החינוך בצה"ל לארגוני חוץ, המובילים שיח של זהות יהודית "פלורליסטית", נעשתה על רקע שיח ציבורי המעצים תהליך של 'הדתה' הקיימת כביכול בצה"ל. תפיסה זו יוצרת פלגנות פסולה ומציבה את הלוחם/קצין הדתי כמאיים על תהליכי הפלורליזם הצבאי וממילה כמאיים על יכולת הצבא לעמוד ביעדיו (כך ע"פ התפיסה החדשה).

4. ניתוח של תהליכי שינוי השיח הערכי

התפיסה החינוכית- חברתית של צה"ל בתקופה הזאת בנויה על נטישת התפיסה הלאומית ואימוץ עיקרון ה"רב-תרבותיות"² תהליך זה נעשה ע"י "שיח זהויות". בדרך זו נהפכת הדמוקרטיה מכלי לערך. ערך זה כולל בתוכו משמעויות שונות כגון זכויות אדם, זכויות המיעוטים להתקיים בצל הרוב (דבר המוביל להפליה מתקנת לטובתם), שוויון ועוד, בעוד שהמונח המסורתי "שלטון העם" נתפס כלאומני ושלילי.

5. תודעה יהודית

א. ב-א' שבט תשע"ו (11/1/16) אישר הרמטכ"ל את פירוק ענף תודעה יהודית ברבנות הצבאית, והקמת ענף מחודש תחת פיקודו הישיר של ראש אכ"א³. הענף החדש נמצא בתהליכי התהוות, ובשלב זה חלוקת התכנים והאחריות מתגבשת תוך כדי תנועה.

ב. ענף תודעה יהודית ברבנות הצבאית עסק בהטמעת ערכים לאומיים של אמונה בצדקת הדרך, מתוך תפיסת הרבנות הצבאית כגורם משפיע על רוח הלחימה של כלל הצבא, הניצב ליד המפקד בקבלת ההחלטות ובשדה הקרב.

¹ פירוט על המכונים החיצוניים, אופיים ופעילותם יפורט בהמשך הדו"ח
² לדוגמה במסמך "יעוד ויחוד" סעיף 11 ובמסמך "תורת החינוך" עמוד 180
³ <http://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-1.2819934>

ג. מובילי החינוך המחודש בצה"ל מוכנים כרגע לקבל את זה שהרבנות תדאג לחייל הדתי לצורכי הדת, אך שוללים את פעילותה הערכית והלאומית המעודדת מסירות והקרבה מתוך אמונה בצדקת הדרך.

6. פגיעה בצביון היהודי בצה"ל וקונפליקטיזם (=יצירת ניגוד מכוונת) פסול

בין היהדות לבין "רוח צה"ל החדשה" – דוגמאות:

- ניסיון להזרת הרבנים הראשיים מטקס הכנסת ס"ת
- איסורים מקומיים על כניסת רבנים אזרחיים לבסיסי צה"ל כדי להעביר שיעורים
- גידול זקנים בצבא (הצגת הזקן כהופעה לא ראויה)
- שירת נשים (בחובת השתתפות)
- פרשת "יזכור" (ביטול הנוסח הרגיל)
- השתתפות חובה בהצגות שכללו תכנים פרובוקטיביים בתיאטרון הקאמרי
- שינוי פקודת "השילוב הראוי" ל-"שירות המשותף"
- בתוכניות הבינוי החדשות של צה"ל, מגורי בנים ובנות הם במתחמים שונים באותו בניין, ללא מחיצה או דלת ביניהם, עם מבואה משותפת (לעומת המצב כיום- מתחמים נפרדים וגידור).

7. סיכום והמלצות

1. "רוח צה"ל החדשה" כבר נוכחת עמוק לאורך כל שדרת הפיקוד בצה"ל וביחוד בפיקוד הבכיר.
2. גורמי חוץ בעלי אג'נדה אנטי לאומית ופוסט מודרנית מעורבים בתהליכי החינוך מחדש ושינוי רוח צה"ל כבר למעלה מעשור.
3. יש לפעול להחזרת חיל החינוך לתפקידו המקורי- חינוך למורשת קרב ורוח לחימה ולאהבת הארץ.
4. יש לבחון את תקינות המעורבות של גורמי החוץ המובאים בדו"ח בתוכניות ההכשרה השונות במספר תחומים: תכנים, מכרזים, מטרות, ניגודי אינטרסים וכדומה.
5. יש לבחון את השפעת תהליכים אלו על רוח הלחימה, על המוכנות לביצוע המשימה, ועל נכונות ומוכנות הפיקוד הבכיר של צה"ל לבצע את תפקידו כזרוע הלוחמת של הדרג המדיני.

שמו של הדו"ח שלפניכם – **"פלורליזם כפוי"** – לקוח מראיון שנתן לכתב העת 'דעות'⁴ אל"מ (במיל') יעקב קסטל, לשעבר ראש מחלקת חינוך במטה הכללי, וכיום מנהל תכניות 'לב אהרון' במכון הרטמן לקצינים בכירים בצה"ל ויועץ אישי לקצין חינוך ראשי.

קסטל, המוגדר בכתבה כ"איש אמונם של קצינים בכירים בהווה"⁵ וכ"שותף לחשיבה האסטרטגית בסוגיות מפתח של צבא וחברה", מגדיר ומצדיק את תפיסתו החינוכית העכשווית של צה"ל – תפיסת **'הפלורליזם הכפוי'**, וכאחד מבין הוגיה ומקדמיה של התפיסה הנוכחית נותן ביטוי חד וקולע למהפכה שעובר צה"ל בשנים האחרונות.

בניגוד לטוענים להתהוותו של תהליך "הדתה" בצבא, כתהליך המאיים על אופיו, בדו"ח זה אנו מצביעים – לאור תיאור תהליכי העומק הארוכים שעובר הצבא בשנים האחרונות – על מהלך הפוך לחלוטין: לא רק שריבוי הקצינים הדתיים בצבא אינו הופך אותו לדתי יותר, אלא להפך – **ישנה השתלטות של שיח פוסט מודרני ופוסט ציוני-יהודי על המרחב הערכי בצה"ל, אשר נכפה על כלל שדרת הפיקוד**, במישורין ובעקיפין. זאת, בהובלה של מכוני חוץ הפועלים לשינוי השיח הפנים צה"ל במגוון סוגיות חברתיות-לאומיות-מסורתיות.

בניגוד לתהליך 'ההדתה' (כביכול) שעובר צה"ל, המהווה שיקוף למעורבות החינוכית של קצינים וחיילים דתיים בצבא ולתרומתם לביטחון ישראל, **הפלורליזם הכפוי הוא השפעה כפויה של גורמים חיצוניים על תהליכים פנים-צה"ליים וניסיון לעשות שימוש בצה"ל לצורך השפעה על כלל החברה הישראלית.**

הפרשנות למושג פלורליזם על פי חיל החינוך, היא לא רק 'מגוון דעות', אלא שינוי תפיסת העולם ביחס להגדרת הלאום של עם ישראל, ההיסטוריה והמסורת שלו, והטמעת יהדות אחרת במטרה **"להציע לחיילים פרשנות פלורליסטית למונח 'יהדות'.** המונח פרשנות פלורליסטית כולל פרשנות רפורמית, קונסרבטיבית ואתאיסטית"⁶ (קח"ר לשעבר שרמיסטר).

בתקופה האחרונה עלו לסדר היום הציבורי סוגיות שונות שנוגעות לתפקוד הצבא, יעדיו וערכיו.

חלק מסוגיות אלו עוררו סערה ציבורית וחלקן עברו מתחת לרדאר כמעט בלא להשאיר סימנים.

בין הסוגיות ניתן למנות את ההתבטאויות השנויות במחלוקת מפי קצינים בכירים בעניין השואה והחברה הישראלית, פעילות חיילי צה"ל לתמיכה במסתננים מהגרי עבודה בדרום תל אביב, הוצאת תחום תודעה יהודית מידי הרבנות הצבאית והקמת ענף חדש שמוכפף ישירות לראש אכ"א בשיתוף חיל החינוך, סיכון חיילי צה"ל על מנת להימנע מפגיעה באזרחי האויב (במיוחד במסגרת מבצע צוק איתן והאינתיפאדה הנוכחית) וסוגית הדרת דתיים בצה"ל.

למתבונן מן הצד ניתן רושם שמדובר בצירוף מקרים מזדמן של אירועים שונים שעלו לסדר היום הציבורי. כך ניתן להבין גם מדברי ראשי מערכת הביטחון שמוסיפים שכל בעיה טופל פרטנית מתוך הבנה ופתיחות לצרכי החיילים הדתיים.

הדו"ח שלפניכם בא להפריך את הרושם הזה ולהראות כי מדובר בתהליך עמוק וממושך שעובר צה"ל בהשפעה של ארגוני חוץ שמובילים את פעילות החינוך בצה"ל ומשפיעים על הצבא כולו. כניסתם של ארגונים אלו שמבטאים אג'נדות קיצוניות לפעילות בצבא נעשתה בשיתוף פעולה עם חיל החינוך שפתח להם את הדלת כדי לנסות להשפיע על רוח הצבא, יעדיו וכמובן על חייליו, בעיקר בדרגי הפיקוד.

ארגונים אלו פועלים לשינוי היחס של חיילי צה"ל ומפקדיו לסוגיות שנוגעות ללב ליבו של העם בישראל ומשפיעות באופן ישיר על האמונה בצדקת הדרך, דמותה של מדינת ישראל ורוח הלחימה של צה"ל.

בתרשים שלפניכם ניתן לראות כי ניסיונות ההשפעה על צה"ל מתחלקים לארבעה תחומים מרכזיים – הלאומיות, השואה, הדת, והכלת האחר' – כאשר לכל אחד מהם יש השפעה על תתי נושאים נוספים:

⁴ ממלכתיות בפיקוד: בזכות פלורליזם כפוי – ראיון עם אל"מ (מיל') יעקב קסטל / שרגא בר-און
 אב תשע"ב, יולי 2012, דעות 57

⁵ באתר המכון הרטמן ובמקומות נוספים מכונה קסטל 'יועצו האישי של קצין חינוך ראשי'.

⁶ הארץ, 2009

שם ה'קוד' שתחתיו מוכנסים השינויים הללו לצה"ל הוא - "פלורליזם", "רב תרבותיות". כמובן שלא מדובר כאן על פלורליזם אמיתי אלא על פלורליזם מדומה - 'פלורליזם כפוי', שאיננו נותן באמת מקום לריבוי דעות אלא מקדם אג'נדה אחת שדורשת מכולם להתיישר לפיה.

בפרקים הבאים נערוך סקירה מקיפה על עומק ההשפעה של הארגונים והמכונים על צה"ל (התפשטות ההשפעה על הקורסים והדרגות השונות), ניתן מבט מקיף על הארגונים עצמם, עמדותיהם בסוגיות שונות ומי עומד מאחוריהם, נעמיק בשיטת העבודה של חיל החינוך, בתהליך שעבר ובגישה שהוא מוביל בצה"ל.

כמו כן נרחיב את היריעה לעומק התהליכים והמושגים כדי להבין את תהליך ה'המשגה' שעובר צה"ל ואת התוצאות שלו בשטח, ונחתום בפגיעה החריפה ברבנות הצבאית בשנה האחרונה במגוון תחומים, צעד שמשלב במאבק שמנהלים ארגוני חוץ לשינוי הצבא ויעודיו.

הדוח שלפניכם נכתב מתוך זהירות וכובד ראש.

אנו מודעים לכך שאנחנו נוגעים בנקודה רגישה. צבא הגנה לישראל יקר וחשוב לכולנו ותפקודו באופן הטוב ביותר עומד לנגד עינינו.

עם זאת, התבוננות מפוכחת בניסיונות של גורמים שונים – ובראשם גורמי חוץ - לשנות את התפיסה החברתית של הצבא ואת התפיסה הלאומית תוך פגיעה ברוח הלחימה של צה"ל, דורשת מאתנו להביא לידיעת הציבור את המידע הקיים באמתחתנו.

'משפחת חיל החינוך'

ב-17 שנים האחרונות התחולל תהליך איטי הממצב את חיל החינוך כמעצב את תפיסת הזהות היהודית-לאומית וכגורם משפיע על החברה הישראלית.

בעבר, תפקידו של חיל החינוך התמקד בתכנים של ידיעת ואהבת הארץ, מורשת קרב, חיבור למשימה, מורשת צה"ל והמדינה וכדומה. לאורך השנים נתפס החיל כחלש ולא רלוונטי. על אף כוח אדם איכותי הקיים בדרג השטח של החיל (קצינות ומש"קיות חינוך ביחידות), מטה החיל לא מוכוון מספיק לעשייה בשטח.

כיוון שהשירות בחיל החינוך אינו מזכה בתהילה רבה, נוצר תהליך שבו הגיוס לחיל נעשה בעיקרו בשיטת "חבר מביא חבר", וכך התהווה המושג "משפחת חיל החינוך". משפחה זו מתאפיינת בתפיסות ליברליות ופוסט-מודרניות בעיקרן, הן ביחס לסוגיות יסוד צבאיות והן לאומיות ויהודיות.

מטבע הדברים, עם הפיכתו של חיל החינוך לגורם רלוונטי ומשפיע החל מ-1999, עמדות המפתח בחיל אוישו בעיקר על ידי אנשים השותפים לתפיסת העולם הנ"ל. להבנתנו, גם בהמשך, כשהוחלט על הפרטת פעילויות החינוך למכונים חיצוניים, גורמים אלו בחיל יצרו את החיבורים דווקא עם ארגונים בעלי אג'נדה שמאלית, פלורליסטית קיצונית ופוסט-מודרנית.

דמויות בולטות בהרכב האנושי של החיל

ראש מחלקת החינוך, אל"מ יעל הס – נשואה למנכ"ל התנועה המסורתית (קונסרבטיבית) יזהר הס, קונסרבטיבית מוצהרת בעצמה⁷ המעודדת שינוי בגישה ליהדות המסורתית, ושבירת היחס המקובל למסורת שהיה עד כה נחלת צה"ל משחר ימיו⁸.

בכירי חיל החינוך לשעבר מאיישים כיום תפקידים בארגונים 'ליברליים-פוסט מודרניים' מובהקים, כך שניתן להניח כי גם בעת שירותם הם פעלו לאור תפיסת עולם דומה. בנוסף, הדבר משמר את יחסי הגומלין וההשפעה בין החיל ובין מכונים ועמותות חיצוניים.

למשל:

יעקב קסטל - מנהל תכנית "לב אהרון לקצונה הבכירה בצה"ל" במכון הרטמן, שימש בתפקידו האחרון בחיל החינוך ראש מחלקת החינוך⁹. משמש גם חבר בעמותת חיל החינוך.

שרית איציק - מנהלת מחלקת צה"ל ובתי המדרש בארגון בינ"ה, שבה לשירות קבע בחיל החינוך והנוער ב-2006, פיקדה על יחידת הסברה לנגדים, עסקה בפיתוח תכניות למפקדים בכירים ביחידת מחצבי"ם ואף פיקדה על קורסי "יעוד ויחוד". משחרורה (בשנית) ב-2011 מנהלת את מחלקת צה"ל בבינ"ה ומורה בגרעין הנח"ל¹⁰.

⁷ בשבע, "הכירו: אל"מ יעל הס, קצינת היהדות הליברלית"

⁸ ראיון עם אל"מ יעל הס, עיתון 'במחנה', 8.7.2013.

⁹ אתר מכון הרטמן, אודותינו, קסטל

¹⁰ אתר בינ"ה, צוות המחלקה

פעילויות חינוך "פלורליסטיות- רב תרבותיות" ו-"א-לאומיות"

ביקור במנזרים, כנסיות ומסגדים

סדנאות חינוך הכוללות ביקור במנזרים וכנסיות לצד ביקור בכותל המערבי, כחלק מהיכרות שווה של החיילים עם כלל הדתות השונות בארץ, כשהיהדות היא רק אחת מהן... לדוגמה:

- "פותחים את היום בסיור ברובע היהודי. בצהריים מגיעים לכותל המערבי. בלוח עצמו מודגש שכל אחד יתייחס אל הכותל כרצונו, כדי שלא יהיה חשש קטנטן שחיל החינוך מעודד חיילים להתפלל או גורם לכך בשום אופן, חלילה"¹¹.

שעות	תיכנ
10:15-10:45	התכנסות ופתיחה בשער יפו
10:45-12:15	סיור ברובע היהודי "דע מאין באת ולאן אתה הולך"
12:15-13:00	ארוחת צהריים וזמן בכותל- זמן חופשי לכל חייל להתייחס לכותל כרצונו
13:00-13:30	הליכה לכנסיית הקבר בתוך הרובע הנוצרי העתיק
13:30-15:00	סיור בכנסיית הקבר "למי צלצלו הפעמונים..."
15:00-15:15	הליכה למגדל דוד
15:15-16:15	תצפית איסלם "סהר בשמי הרקיע"

- "כשאני הייתי בצבא (לפני כ-15 שנה) לקחו אותנו לשבוע סד"ח (סדרת חינוך) שכולו היה מעבר בין כנסיות ומנזרים באזור ירושלים, היה ערב על האיסלאם, ואפילו (במהלך ביקור) במוזיאון ישראל, בזמן שהייתה שם תערוכת ארונות קודש, לקחו אותנו (רק) לאזור של הפסלים והאילילים. המדריכה, בורה בענייני יהדות, הקריאה לנו מהמון מהברית החדשה. הדברים היהודיים שם היו: בעיר דוד היא סיפרה לנו על דוד ובת שבע, בארמון הנציב על פילגש בגבעה, וליד בית כנסת עדס היא סיפרה לנו את הבדיחה על בעל הקורא וזאת שתיקנה אותו מעזרת נשים"¹².

- "חייל דתי אחר מחטיבת גולני סיפר כי הוא וחבריו מחו בפני המפקדים על קיומו של סיור במקום. 'אסור שיהודים יכנסו לכנסייה, אז בטח שלחיילים דתיים', הוא אומר, 'אנחנו אמרנו למפקדים שאנחנו לא רוצים שום קשר עם הכנסייה ונשארו בחוץ בזמן שבפנים סיפרו להם קשקושים על ישו'¹³.

תגובת הקה"ר דאז (2010), תא"ל אלי שרמייסטר, לפרסום הדברים:

"בדברים שנשא קצין החינוך והנוער הראשי תת אלוף אלי שרמייסטר בכנס שנערך באוניברסיטת בר אילן, הדגיש שרמייסטר את החשיבות בסיורים בכנסיות כחלק מההיכרות של החיילים עם הדתות השונות בארץ"¹⁴.

פעילות תמיכה במסתננים בשיתוף עם חיל חינוך

¹¹ אבישי גרינצייג, אתר רוטר, א' סיוון תשע"ו (7.6.2016)

¹² עדות אישית

¹³ וואלה ניוז, 18.10.2010

¹⁴ שם

דו"ח מעקב¹⁵ שהוציא ארגון 'סטודנטים למען דרום תל-אביב' מפרט שורה של אירועים בהם השתתפו חיילי צה"ל

3/1/16 – פגישת חיילים מגדוד 101 עם מסתננים בדרום תל אביב

ב"פעילות חינוכית" עם ילדי מסתננים בדרום תל-אביב, תוך שיתוף פעולה עם עמותות שמאל ועמותות נתמכות 'הקרן לישראל החדשה' (א.ס.ף, אליפלט) במהלך השנה האחרונה. דובר צה"ל אישר (14/3/16) את קיומם של אירועים אלו, אך טען כי מדובר בפעילות הומניטארית גרידא ללא כל גוון פוליטי.

בהתנהלות זו צה"ל משתף פעולה דה-פקטו עם ארגונים המקדמים נושא השנוי במחלוקת פוליטית חריפה, ואף תומך ממש בשוהים בלתי-חוקיים. גם אם פעילות זו של חיילי צה"ל נולדה מתוך רצון טוב לתרום לקהילה, היא מנוצלת על ידי הארגונים הרדיקלים לקידום מטרותיהם הפוליטיות.

בנוסף, נודע לנו כי מדרשת שדה בוקר מעבירה לצוערי בה"ד 1 שיחות העוסקות באופן ישיר בתמיכה במסתננים. כאשר שיחות אלו מועברות ליחידות שאמונות על מניעת כניסת מסתננים - כדוגמת גדוד קרק"ל, עשויה להיות להן השפעה ממשית על הפעילות המבצעית.

השואה לפי חיל החינוך - המפלצת הזו היא (יכולה להיות) אני

דבריו של סגן הרמטכ"ל, האלוף יאיר גולן, ביום השואה תשע"ו עוררה סערה ציבורית רחבה:

"אם יש משהו שמפחיד אותי בזיכרון השואה, הוא זיהוי תהליכים מעוררי חלחלה שהתרחשו באירופה בכלל ובגרמניה בפרט, אז לפני 70 שמונים ותשעים שנה - ומציאת עדות להם כאן בקרבנו היום ב-2016"¹⁶.

דברים אלו אינם תוצאה של טעות או בלבול רגעי של קצין בכיר. הרוח הנושבת מתוך מסמכי חיל החינוך העוסקים בהטמעת תודעת השואה בצה"ל¹⁷, מחלחלת ומשפיעה על כל שדרת הפיקוד, עד כדי כך שמבלי משים הפוסט מודרניות הופכת את הנאצים לבני אדם כמונו, ואותנו - ל"נאצים פוטנציאליים":

○ "על אף המרחק העצום בין מה שקורה היום למה שקרה בגרמניה של שנות השלושים, ראוי שנשאל את עצמנו את השאלות הקשות האלו. האם אנו נמצאים לעיתים בתחילתו של מדרון חלקלק שבקצהו הרחוק אנחנו עלולים לבצע זוועות גם כן?"

(קשה להדחיק את המחשבה שיאיר גולן ציטט את המשפט הזה כלשונו, ורק הפך את סימן השאלה לסימן קריאה)

○ "יש לברר את משמעות השואה עבור צה"ל כיום... כגוף צבאי הפועל מול אויב ומול אוכלוסייה אזרחית"

○ "אל תדין את האדם עד שתגיע למקומו. לאיש אין יכולת לדון אדם אחר על התנהגותו במצב קיצוני שהאדם השופט לא התנסה בו"

[מתוך מסמכי חיל החינוך]

משלחות קציני צה"ל לפולין ("עדים במדים") עוברים הדרכות ע"י מדריכי חיל החינוך והמפקדים, במהלכן נבחנות השוואות בין גרמניה הנאצית לפעילות צה"ל ביהודה ושומרון, וישנו ניסיון לגרום למפקדים להבין את הכאב של הצד השני, ולחדד את האופציה שצה"ל של ימינו יבצע זוועות כמו הנאצים:

"שאלה אשר שבה ועולה בהקשר לשואה היא שאלת דמותם של הנאצים, הרוצחים. בעבר היו שטענו כי מדובר במפלצות, בחיות אדם, ולא באנשים. באמירה הזו טמונה סכנה... כאשר אנחנו

¹⁵ דו"ח שפורסם באתר המחקר מידה. 31.5.2016

¹⁶ NRG חדשות, 5.5.2016

¹⁷ עדויות במסגרת תחקיר "עולם טטן". גיליון 549, פרשת בחוקותי

טוענים שהרוצחים הם מפלצות, אנחנו כביכול מבטיחים לעצמנו שמקרבנו לעולם לא יצאו רוצחים... אין להתעלם מכך שבני אדם, ואנו בכללם, מסוגלים לנורא מכל".

• ג', מג"ד (במיל') השתתף במשלחת "עדים במדים":

"עדים במדים", 2008. משלחת צה"ל בפולין, במסגרת קורס מג"דים. הכיוון של הסיוור כבר הורגש בהתחלה: ההכנה ביד ושם. השואה יכולה לקרות בכל מקום... גם אנחנו צריכים להיזהר שלא נהיה כמו הנאצים... אנחנו במדרון חלקלק... דיברו על ג'נוסייד מהצד הרחב, השוו כל הזמן לצוענים. הם לקחו את השואה כל זמן למקום האוניברסלי, ועקרו הרבה מהמימד היהודי בסיפור הזה... אתה נמצא שם בפולין, בקרקוב, והחלק שמקבלת היהדות האורתודוקסית קטן מאוד. אם היה שם איזה בית כנסת מודרני, רפורמי, הוא תופס את כל המקום.

גם את כל הציונות הם בנו על השואה. המדינה מונעת שואה, וזה כל הצורך שלנו במדינה. סל אחד של ערכים אוניברסליים והומניסטיים ששולטים. המסר שחזר על עצמו שזה טבוע בכל אחד. אנחנו עלולים ויכולים להיות נאצים.

• ל', קצין בכיר (במיל'), השתתף במשלחות צה"ל לפולין 3 פעמים:

"ביום השואה, התקיים במרכז רבין יום בכירים לקצינים, בראשות אלוף הפיקוד. במהלך היום הוצג בפנינו פאנל בהנחיית עיתונאית במסגרתו הופיעו דוברים שונים. כל הדוברים, למעט אחד, היו מזוהים עם השמאל, תפיסה ליברלית לגמרי, וחלקם ממש פוסט ציונות.

התכנים היו מזעזעים, עד כדי כך שהאלוף התערב במהלך הפאנל ואמר שהוא לא מוכן לשמוע דברים כאלה, ובסיכום הוא הדגיש כמה מסרים אלו פסולים בעיניו...

המסר המרכזי מתחת לפני השטח כל הזמן בצבא ביחס לשואה הוא שזה יכול לקרות גם לנו. שאם זה קרה בגרמניה, מה מונע מאתנו להיות כאלה.

כל משלחות צה"ל לפולין מלוות ע"י מדריכי יד ושם. ביד ושם ישנה תפיסה מאחורי כל סיפורי הזוועה והאימה, המניחה כהנחת עבודה שאנחנו יכולים להתנהג כמו הנאצים, ודיון מתמשך מה עושים כדי למנוע את זה.

המסר החבוי שמועבר לחיילי וקציני צה"ל ע"י המדריכים בסיורים לפולין וביד ושם' מחליש מאוד, ללא גבורה יהודית בכלל. השיטה היא סיפורים סוחטי דמעות, "אקסטזה רגשית" שבתוכה מחלחלים תכנים שזה יכול לקרות לנו. איך "אנשים רגילים" הפכו לנאצים. והתחושה היא שגם אנחנו אוטוטו בדרך להיפך להיות כמו הנאצים כלפי הפלסטינים...

הצבא עמוק בתוך האג'נדה הזו. "עדים במדים" זו "מניפולציה רגשית" של חשיפה בלתי אמצעית למוות.

אני למדתי מזה כמה גדולה האחריות על המפקדים לחנך. אי אפשר להשאיר למדריכים לעשות את זה."

מפקדת קצין חינוך ראשי הפיצה¹⁸ חוברת הכנה מנטלית לקראת תעסוקה מבצעית באזורי יו"ש. בחוברת זו מתואר תחקיר אירוע במסגרתו נהרג קצין צה"ל בעת שהגן על אזרחים פלסטינים. במהלך האינתיפאדה השנייה נהרג סרן שחר שמול ז"ל מירי מחבל, בעת שנותר חשוף בלב בית לחם במטרה להרחיק עוברי אורח פלסטינים מרכב שעלה באש. החוברת פותחת בנושא דיון ערכי, ונראה כי היא מצדדת בכך שאכן ראוי שלוחמי צה"ל יקריבו את חייהם למען מטרה כזו:

"הוא (הקצין - י"ע) דאג שאזרחים חפים מפשע לא ייפגעו ושילם על כך בחייו. לו היו נפגעים אזרחים כתוצאה מהתלקחות הרכב, צה"ל היה נתפס כצבא לא אחראי ולא מוסרי, והדבר היה משפיע לרעה על דעת הקהל הבינלאומית מלבד ההשפעה הקשה על האזרחים הפלסטינים"¹⁹.

לאחר מחאה ציבורית נמסר מדובר צה"ל כי לאור הביקורת יבוצעו שינויים במסמך.

יש לבחון האם ועד כמה, הדגשת מסרים כאלו קשורה בקשר סיבתי מובהק עם השיח ה'פלורליסטי' והפוסט-מודרני השולט בחיל החינוך ובקרב הקצונה הבכירה בצה"ל.

על פניו נראה כי הדגשת מסרים כאלו עולה בקנה אחד עם השיח השולט בחיל החינוך ובקרב הקצונה הבכירה בצה"ל. **אי אפשר להתעלם מהחשש כי שיח 'פלורליסטי' קיצוני המקדש את חיי הפרט כערך בלעדי עליון יפגע קשות ביכולת הלחימה וההכרעה, ולעיתים אף עלול לשתק את יכולת המענה של צה"ל לאיומי האויב.**

השפעת המכונים הפלורליסטים על תורת החינוך

טביעות האצבעות הישירות של ארגונים חיצוניים ניכרות במסמכים של חיל חינוך. למשל, בכל הנוגע למושג "זהות-ישראלית-יהודית", השיטות והכלים נבנו, כמצוין שם, על פי "המודל של הרטמן"²⁰. ככלל, התפיסות של "תורת החינוך" מעוצבות על פי התפיסה הרב תרבותית וה'דה-לאומית' של מושגי הזהות.

יחידת בקרה בחיל החינוך להבטחת תכנים רפורמים

בתאריך ד' סיוון תשע"ה הוקמה בחיל החינוך "יחידת בקרה" על תכנים המועברים ע"י גופים חיצוניים בפעילויות חינוך, שבין מטרותיה להבטיח שיהיה בהם **ייצוג לתכנים רפורמיים וקונסרבטיביים** מתוך תפיסה "ממלכתית"²¹.

יש לציין שהתנועות הרפורמיות והקונסרבטיביות התנגדו התנגדות חריפה ופעילה לצינונות במשך שנים רבות, וגם לאחר שראו שמדינת ישראל היא עובדה מוגמרת אימצו בעקביות גישות פוסט-צינוניות. בשנים האחרונות בלטו תנועות אלו במדיניותם האנטי ישראלית כגון תמיכה בהסכם עם איראן כנגד ממשלת ישראל ותמיכה בממצאי דו"ח גולדסטון נגד חיילי צה"ל שנלחמו בעזה.

עוד יש להוסיף בהקשר זה, כי רבים מחברי התנועות האלו משמשים בתפקידי מפתח בארגוני שמאל קיצוני וארגונים פרו-פלסטינים. די לציין את העובדה שנישא הקרן החדשה לישראל עד לא מכבר היה הרבאיי הרפורמי בריאן לורי.

בנוסף, במסגרת "הכרת האחר" הועברו לחיילים לקראת "חג המולד" תכנים נוצריים מובהקים²².

לסיכום:

¹⁸ NRG חדשות, 1.4.2016

¹⁹ שם

²⁰ תורת החינוך, עמ' 58 ואילך.

²¹ וואלה ניוז, 21.5.2015

²² אתר חרדים 10, י"ט טבת תשע"ו (31.12.2015)

נראה כי במסגרת עיסוקו של חיל החינוך בזהות היהודית ובחינוך אליה, המטרה המרכזית של חיל חינוך היא להנחיל 'פלורליזם רדיקאלי', ל'רב תרבותיות' ולהדגשת ערכי 'האחר'. זאת על חשבון ערכים יהודיים-לאומיים של אהבת המולדת והאמונה בצדקת דרכנו.²³

זאת ועוד, עצם החינוך לעמדה 'פלורליסטית רדיקאלית' מבטא תפיסה חינוכית השוללת דרכים אחרות שאינן 'פלורליסטיות' באופיין, לדוגמה - היהדות האורתודוקסית, אשר ברובה המוחלט איננה 'פלורליסטית'. כך, נוצר באופן יזום עימות מהותי מול המסורת היהודית (הכנסת הפלורליזם לתוך היהדות היא תפיסה שולית בקרב שומרי המסורת).

בהקשר זה, ניכרת השפעת חיל חינוך על הצבא בהחדרת החשש מפני "הדתה" בקרב הקצונה הבכירה, ובנוסף בניסיונות שונים למנוע את פעילות הרבנים בצבא, מתוך הבנה שהרבנים מהווים איום על השיח החדש והזהות החדשה שחיל חינוך מנסה להחדיר בצה"ל. למגמה זו מצטרפים מקרים שונים של כפייה 'פלורליסטית' על חיילים דתיים.

קונפליקטיזם (יצירת ניגוד מכוונת) זה נועד למנוע מגישות שעלולות - לשיטת חיל חינוך - להשפיע על השיח הערכי בצה"ל ולחברו לערכים ה"ישנים" של צה"ל - אהבת העם והמולדת והחתיירה לניצחון.

ב | "חינוך מחדש" לשדרת הפיקוד

המפקד כמחנך

על פי תפיסת חיל החינוך מי שאמון על החינוך בצבא הוא המפקד - "המפקד כמחנך"²⁴. חיל החינוך רואה בעצמו "מערכת מקצועית שתפקידה להנחות, לייעץ ולסייע למפקדים לממש את תפקידם החינוכי"²⁵. מתוך כך, המסה העיקרית של הפעילות החינוכית בצבא מופנית למפקדי צה"ל, ודרכם מוטמעים המסרים למטה לאורך שדרת הפיקוד.

על פי זה הוגדרה המטרה של הקורסים והסדנאות של חיל החינוך:

"מערכת החינוך הצה"לית המקצועית שמה לה למטרה לעזור למפקד במימוש אחריותו תוך "חיסכון" בזמן והקניה וחיזוק של כשירויות נדרשות. כדי לממש מטרה זו מתקיימות סדרות חינוך לנגדים, וכן השתלמויות יעוד ויחוד כתנאי דרגה לקבלת רס"ן, ומחצבי"ם למפקדים בדרגת סא"ל ואל"ם. סוג שלישי של השתלמויות מיועד ליחידות אורגניות (חיילים ומפקדים או רק סגל מפקדים), ועיקרו שבירת שגרה והזדמנות לקיום שיח משמעותי המנותק משגרת היומיום הלוהצת. במסגרת זו נכללות סדרות החינוך הגיאוגרפיות, שבתות החינוך, דו-יומי למפקדים והשתלמויות ליחידות אורגניות של מחצבי"ם."²⁶

גרף הפעילויות והקורסים של חיל החינוך חובק את כל שלבי ההתקדמות של חייל בצה"ל – החל מתחילת הטירונות ועד לקבלת דרגת אל"ם. בכך מעצב חיל החינוך את תפיסותיהם של חיילי ומפקדי ההווה והעתיד של צה"ל לאורך כל הדרך.

השפעה על החברה הישראלית

בהנחות היסוד לפעילות החינוך בצה"ל מוגדרת השפעת החינוך מעבר לגבולות הצבא, ואחד מיעדיה הוא השפעה על פני החברה הישראלית: "עם בונה צבא בונה עם - ... צה"ל הוא אחד הגופים המשפיעים על דמותן של החברה והמדינה"²⁷.

בעקבות הפרטת פעילויות החינוך בצה"ל והוצאתן לגופים אזרחיים²⁸, ארגונים חיצוניים בעלי אג'נדה פוסט מודרנית לשינוי פני החברה בישראל הם אלו שמפעילים את מרבית ההכשרות, ובכך משפיעים עמוקות על תפיסותיהם של בכירי צמרת מערכת הביטחון.

גם ארגונים אלו רואים בקורסים שמועברים על ידם לקהל השבוי הצבאי כלי להשפעה על החברה הישראלית כולה.

לדוגמה, מכון הרטמן, שנכנס לפעילות בצה"ל לפני כעשר שנים, רואה בצה"ל מרחב השפעה מכריע לשינוי פני החברה הישראלית, לצד פעילותו במערכת החינוך:

"עם ההכרה בחשיבות הפעילות ובהשפעה בשני מוקדים מרכזיים בחברה הישראלית - מערכת החינוך²⁹ וצה"ל, ובעקבות הניסיון והאמון שרכש המכון במהלך השנים, הוחלט בהנהלת מכון הרטמן להעלות את המעורבות וההשפעה במרחב הציבורי של החברה הישראלית, ובהדדיות שבין המרחב הזה ובין העם היהודי כולו"³⁰.

הקורסים המרכזיים

כיום, הקורסים וההכשרות למפקדי צה"ל בתחום החינוך והערכים מועברים על ידי ארגונים בעלי הטיה אידאולוגית שמאלית ופוסט-מודרנית. עובדה זו משתקפת בשיח אותו הם מובילים כפי שנפרט בהמשך.

²⁴ נושא שמופיע רבות לאורך מסמך תורת החינוך.

²⁵ תורת החינוך, עמ' 112

²⁶ תורת החינוך, עמ' 29

²⁷ מסמך "ייעוד ויחוד", הנחות היסוד - סעיף 2, ג.

²⁸ ראה הרחבה בפרק ג'.

²⁹ השפעתו של מכון הרטמן על מערכת החינוך דורשת מחקר בפני עצמו, בדו"ח זה ניגע בפעילות זו בקצה המזלג בלבד.

³⁰ http://heb.hartman.org.il/Fck_Uploads/file/SHI%20AR_HEB_Final_singles.pdf

יש לציין שתחילת ההתקשרות בין צה"ל לבין חלק מגופים אלו (מכון הרטמן, מכון מנדל) נעשתה בתקופת "ההכנה המנטלית" שקדמה לביצוע תכנית ההתנתקות. מכון הרטמן אף לקח חלק פעיל במהלך 'שטיפת המח' לכלל מפקדי וחיילי צה"ל. נראה כי זו הייתה נקודת הפתיחה להשפעה של ארגונים אלו על התפיסות החינוכיות בקרב מפקדי הצבא.

הנושא המרכזי בכלל הקורסים הוא "הזהות היהודית".

ככלל, ברשימת הערכים והנושאים בהם עסוק חיל החינוך, הנושאים "זהות ישראלית-יהודית" וכן "צבא במדינה יהודית ודמוקרטית" (טוהר הנשק ועוד), מדורגים בראש רשימה ארוכה שרק בסופה ניתן למצוא ערכים יסודיים לחינוך בצה"ל כדוגמת ידיעת הארץ, מורשת קרב, מנהיגות וכד'.

המפה הפרוסה כאן הינה שיקוף של תמונת ההכשרות טרום החלטת הרמטכ"ל על הקמת ענף "תודעה יהודית" אחוד באכ"א. בעקבות הקמת הענף, נדרש חיל החינוך להוציא מתחת ידיו את כל התכנים והפעילויות העוסקות בתחום היהדות, ולהעבירם לאכ"א. ערכים המזוהים עם "ישראליות" יישארו באחריות בלעדית של חיל החינוך.

משמעות הדבר היא שחיל החינוך יאלץ להעביר תקנים ותקציבים המיועדים לפעילויות בתחום היהדות לענף החדש באכ"א. נודע לנו כי בעקבות כך ישנו מאמץ בחיל החינוך לשמר את מרבית "הנכסים" שבידו, ומתבצעים שינויי סגנון, תוכן וניסוח בכדי להגדיר כמה שיותר פעילויות כעוסקות ב"ישראליות" ולא ביהדות.

לאור זאת אנו מעריכים כי בשנה הקרובה ייתכנו שינויים רבים במבנה הקורסים וכתרונותיהם. עם זאת, שינויים אלו יהיו שינויים קוסמטיים שכל מטרתם לאפשר לחיל החינוך להטמיע את האג'נדה הפוסט מודרנית אותה הוא מוביל כיום.

1. ייעוד וייחוד – לקבלת דרגת רס"ן

- שם הקורס: "סדנת ייעוד וייחוד"
- קהל יעד: קצינים בדרגת סרן, כתנאי חובה לקבלת דרגת רס"ן.

כמפקד יחידה/רע"ן. העצמתו למימוש אחריותו הפיקודית-חינוכית כלפי פקודיו/יחידתו, תוך קיום תהליך בירור והקניית תפיסות, שנועדו לגשר על הפער שבין השפה הערכית לבין המציאות התפקודית"³⁶.

- **משך ההכשרה:** שבועה ימים
- **מפעיל הקורס:** מכון הרטמן - תכנית "לב אהרון", ויחידת מחצבי"ם
- **זיהוי המפעיל:** מכון הרטמן הוא ראש החץ הפעיל של הפלורליזם הפוסט מודרני הדתי בתוך האורתודוקסיה המודרנית. מזהה עם השמאל ובעל דעות ליברליות קיצוניות.
- **תכנים, רקע ומשמעויות:**

בהצגת הקורס באתר הרטמן³⁷ בולטת מאוד סוגיית הזהות:

- "תכנית 'לב אהרון' מקנה לקציני צה"ל בכירים את הזמן והכלים לגלות את זהותם היהודית-ישראלית האישית, לגעת ולדון בה"
 - "זהות יהודית, מוסר, כבוד האדם, טוהר הנשק ואחריות - הם הערכים שעומדים במרכז הסמינר וצפים ועולים לדיון מתוך דיאלוג"
 - "החיבור החדש והמחודש עם זהותם היהודית-ישראלית והדיון על הערכים הנלווים להם משפיע לעתים קרובות לא רק על תפקודם המבצעי של הקצינים אלא גם על חייהם האישיים, כאשר הם מטמיעים את הנלמד גם במסגרת הזוגית או המשפחתית"

3. פיתוח מנהיגות במכון מנדל

- **שם הקורס:** "תוכנית לפיתוח מנהיגות חינוכית לדרג הבכיר"
- **קהל יעד:** הלימודים במכון מנדל נועדו לקצינים בדרגת סרן ומעלה, שעוסקים בתחום החינוך ובהכשרת חיילים בצה"ל
- **מטרת ההכשרה:** "לסייע לקציני צה"ל לפתח את זהותם כאנשי חינוך לובשי מדים ולהרחיב את הידע, התפיסות והפרקטיקות שלהם בתחומי חינוך"³⁸; "התכנית מיועדת למפקדי צה"ל שרוצים ללמוד ולהשפיע על החינוך בצה"ל ובחברה הישראלית".
- **משך ההכשרה:** פעם בשבוע למשך עשרה חודשים
- **מפעיל הקורס:** מכון מנדל למנהיגות
- **זיהוי המפעיל:** המכון פועל במסגרת קרן מנדל העולמית, המחויבת לערכים יהודיים ודמוקרטיים ולערך הפלורליזם. המכון פועל ליצירת "סוכני שינוי" בחברה הישראלית, בדגש על החברה הדתית והחרדית.
- **תכנים, רקע ומשמעויות:**

○ התכנית נפתחה ב-2005.

○ ביקורת על התוכנית במכון מנדל ("הארץ", 2009)³⁹:

"הדילמה ככלי חינוכי" היא אחת התוכניות החשובות בהשתלמות. המחנכים המכשירים את עיקר הכוח הלוחם של צה"ל אינם מוזמנים להכשיר את קציני החינוך. אפילו בנושא "התנהגות מוסרית במסורת היהודית" אין מרצה, או רב, שאינו מזדהה עם הרוח הליברלית של המכון. וכך בכל התוכנית. "עיקר ההכשרה הרוחנית של קציני החינוך נעשית מחוץ לצה"ל... חיל החינוך בחר להכשירם במכון מנדל, שם במשך שנת לימודים תמימה אין ולו סדנה אחת העוסקת בעידוד המוטיבציה".

בנוסף לקורסים הנ"ל, קיימים קורסים נוספים למפקדים שאינם נוגעים לתחום החינוך אלא לעיצוב התודעה הפוליטית והמדינית במסגרת לימודים אקדמיים הנדרשים להמשך הקידום בסולם הדרגות:

1. אוניברסיטת חיפה – במסגרת המכללה לביטחון לאומי – מב"ל

- **שם הקורס:** התוכנית לביטחון לאומי (מב"ל)

³⁶ תורת החינוך, עמ' 118.

³⁷ http://heb.hartman.org.il/Programs_View.asp?Program_Id=10&Cat_Id=253&Cat_Type=Programs

³⁸ <https://institute.mandelfoundation.org.il/IdfLeadership/Pages/About.aspx>

³⁹ <http://news.walla.co.il/item/1426101>

- **קהל יעד:** הקצינים הבכירים ביותר – מיועדים לתפקיד קציני חיל ראשיים, מח"טים, מפקדי אוגדות. הקורס מיועד לבכירי מערכת הביטחון כולה (משטרת ישראל, המוסד, שב"כ, שב"ס, ועוד), והוא מהווה תנאי להמשך הקידום בצבא⁴⁰.
- **מטרת ההכשרה:** "לימודי ביטחון לאומי מתמקדים בתחומי יסודות הביטחון הלאומי, הבנת הרקע המדיני והחברתי של בעיות ביטחון המדינה, לימודי ביטחון הפנים והחוק"⁴¹.
- **אופי ההכשרה:** "תכנית הלימודים במכללה לביטחון לאומי מקבילה ללימודי תואר שני במדע המדינה במגמת ביטחון לאומי, ועמידה בה מזכה את בוגר המכללה גם בתואר שני במדע המדינה מטעם אוניברסיטת חיפה"⁴².
- **מפעיל הקורס:** אוניברסיטת חיפה, במסגרת ביה"ס למדעי המדינה, מפעילה כיתת מב"ל שמיועדת לתלמידים אשר נשלחו ללימודים אלו על ידי הגוף בו הם משרתים ואותו הם מייצגים. לתוכניות אלה לא ניתן להתקבל באופן עצמאי⁴³.
- **זיהוי המפעיל:**

מדברי רקטור האוניברסיטה, פרופ' יוסי בן-ארצי, על התכנית: "אוניברסיטת חיפה גאה להמשיך ולהיות הבית האקדמי של כוחות הביטחון וללמד את הקצונה של צה"ל למספר רב של פרספקטיבות וזוויות ראייה שונות ומגוונות. זו הדרך היחידה להיות אנשים טובים יותר ומפקדים טובים יותר".

את האמירה התמימה הזו קצת קשה לקבל לאור הקו האידיאולוגי הברור שבו נוקטת האוניברסיטה בכל מה שקשור לצה"ל ול"כיבוש", כדלהלן:

דוגמאות מייצגות לתפיסה האידיאולוגית הדומיננטית באוניברסיטת חיפה:

- "את מי משרתות הקליניקות המשפטיות של אוניברסיטת חיפה? את השאלה הזו בדק מחקר של תנועת "אם תרצו" ולפי הדוח שהוציאה התנועה עולה כי מדובר במידה מרובה בגוף שמסייע למחבלים ולקידום אג'נדות קיצוניות של ערביי ישראל ושל הפלסטינים, במסווה של פעילות אקדמית. 'הקליניקות הפכו לסניפים של גופים וארגונים פוסט ציוניים ואנטי ציוניים, הפועלים לקידום דה לגיטימציה של ישראל בעולם'".
- **ב-80% מהתיקים** שטופלו בקליניקות המשפטיות באוניברסיטה **יוצגו אסירים ביטחוניים**⁴⁴.
- ביום ירושלים תשע"ה (17/5/2015) חולקו באוניברסיטת חיפה חומרים פרו פלסטינים על ידי סטודנטים ערבים אשר לבשו חולצות עם דגל אש"ף, באישור ההנהלה⁴⁵.
- באוניברסיטה מתקיים קורס בנושא "הסוציולוגיה של הכיבוש"⁴⁶. כבר מן הכותרת ניתן ללמוד לאן נושבת הרוח בקורס (על אף הסייגים שמופיעים בפתיחת מסמך ההסבר).
- אוניברסיטת חיפה החליטה שלא להעניק ד"ר לשם כבוד לחתן פרס נובל, פרופ' אומן בשל דעותיו הפוליטיות⁴⁷.
- האוניברסיטה מקיימת מגוון אירועים שבהם משתקפת רוח שמאלית קיצונית⁴⁸ - כנס של "שוברים שתיקה", כנסים בנושא "הכיבוש" ו"אפרטהייד", ועוד.
- ראו להלן בסעיף הבא (5) תלונות קצינים בנוגע לתכנים שהועברו ע"י אוניברסיטת חיפה לקציני צה"ל, בשנים בהם חניכי המכללה לפיקוד טקטי למדו בה תואר אקדמי.

⁴⁰ https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%9E%D7%9B%D7%9C%D7%9C%D7%94_%D7%9C%D7%91%D7%99%D7%98%D7%97%D7%95%D7%9F_%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9E%D7%99

⁴¹ http://polisci.haifa.ac.il/index.php?option=com_content&view=article&id=747:2016-01-13-08-12-53&catid=122:general&Itemid=344&lang=he

⁴² https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%9E%D7%9B%D7%9C%D7%9C%D7%94_%D7%9C%D7%91%D7%99%D7%98%D7%97%D7%95%D7%9F_%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9E%D7%99

⁴³ http://polisci.haifa.ac.il/index.php?option=com_content&view=article&id=747:2016-01-13-08-12-53&catid=122:general&Itemid=344&lang=he

⁴⁴ <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/518/845.html>

⁴⁵ <http://www.inn.co.il/News/News.aspx/298609>

⁴⁶ <http://www.isracampus.org.il/hebrew%20third%20level%20pages/hebrew%20-%20haifa%20U%20-%20Leftist%20indoctrination%20in%20Course%20form.htm>

⁴⁷ <http://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.2189627>

⁴⁸ <http://isracampus.org.il/Campus%20sub%20pages/hebrew%20-%20haifa%20u.htm>

- **דוגמה להשפעה משנת תפיסה במסגרת מב"ל:**

תפילה בשבת בבית כנסת רפורמי במסגרת ביקור בארה"ב – הרפורמים בארה"ב מהווים בדרך כלל סמן שמאלי ביחס למדיניות ישראל וצה"ל. פעמים רבות הם פועלים לעידוד דעות פרו-פלסטיניות ופעולות דה-לגיטימציה לצה"ל. מזה ארבע שנים מגיעים חניכי המכללה לביטחון לאומי לתפילת ערב שבת ולארוחת ערב בבית הכנסת הרפורמי 'סטיבן וייז' בניו יורק ('הארץ', 5/2016):

"קצינים חובשי כיפה שהשתתפו בתפילות השנה כמו גם בשנים קודמות אמרו שהגם שתפילה מעורבת לגברים ולנשים וכן הנגינה בעת התפילה לא היו להם קלים לעיכול, הם התרשמו מיופייה וכן מקבלת האורחים החמה. אין כל ספק שהקצינים שביקרו בבית הכנסת 'סטיבן וייז' באותו יום שישי רואים היום את הרפורמים באור שונה ממה שראו אותם עד כה... צה"ל מסתבר לא מחייב קצינים להגיע למפגש ולתפילה משום שהמדובר באירוע המתקיים בשבת. אם היה האירוע מתקיים ביום חול, אמרו לנו בדובר צה"ל, היו מחייבים את הקצינים לבוא.

בקרוב הרבה יהודים בארצות הברית, גם אם הם תומכים בישראל, יש ביקורת כלפי מדיניות הממשלה וצה"ל. ביקור בבית הכנסת, ושיחה עם היהודים האמריקאים כאן, יכול לסייע להבין את הביקורת הזאת"⁴⁹.

2. לימודים אקדמיים במסגרת המכללה לפיקוד טקטי (מלט"ק)

- **שם הקורס:** המכללה לפיקוד טקטי⁵⁰
- **קהל יעד:** המכללה לפיקוד טקטי (מלט"ק) מיועדת לקציני חי"ר ואג"ם המיועדים לפקד על פלוגות ביחידות השדה, והלימודים בה נמשכים שנתיים. במהלך שנתיים אלו הקצינים לומדים לימודיים צבאיים בביה"ס לפיקוד ומטה בגלילות, לצד לימודים אקדמיים באוניברסיטה שזוכה במכרז. בתום הלימודים מוענק לקצינים תואר ראשון. הלימודים אינם מהווים תנאי לקבלת תפקיד מ"פ. בנוסף, במהלך הלימודים, מצטרפים הקצינים לקורס מפקדי פלוגות רגיל (כמו כל מ"פ אחר שלא יצא למלט"ק).
- כיום הלימודים האקדמיים מתקיימים באוניברסיטת בר אילן⁵¹. בעבר, הלימודים התקיימו באוניברסיטת חיפה. במהלך השנים התלוננו חניכים בקורס בפני מפקדיהם על תכנים המבטאים פוסט ציונות וחוסר התחשבות ברגשות דתיים מצד מרצי האוניברסיטה. בנוסף, התלוננו חניכים כי במהלך שנתיים המהוות הכנה לשנים ארוכות של פעילות מבצעית אינטנסיבית ודורשת, לא היה עיסוק בכלל בתחום חשיבות השירות, המוטיבציה והאמונה בצדקת הדרך. בעקבות תלונות החניכים וחוסר היכולת של הצבא להשפיע על בחירת המרצים בחיפה, הוצא מכרז חדש בו זכתה אוניברסיטת בר אילן.
- **ט', הניך במלט"ק בתשס"ו:**

"מיד אחרי מלחמת לבנון שניה, התחלנו את הלימודים במלט"ק. בעיצומה של הלחימה, חלק מהקצינים חויבו בפקודה לעזוב את הלחימה ולהגיע לגלילות כדי להתחיל קורס אנגלית...

האווירה באותם ימים הייתה תוצאה של ההצלחה באיו"ש במסגרת חומת מגן, העמידה ב"משימת ההתנתקות", והתפיסה בצבא שתם עידן המלחמות הקונבנציונליות... בכניסה למלט"ק קיבלנו חוברות הדרכה בשם "בעידן של עימות מוגבל"...

⁴⁹ <http://www.haaretz.co.il/blogs/haimhandwerker/1.2960529>

⁵⁰

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%9E%D7%9B%D7%9C%D7%9C%D7%94_%D7%9C%D7%A4%D7%99%D7%A7%D7%95%D7%93_%D7%98%D7%A7%D7%98%D7%99

⁵¹ <http://www1.biu.ac.il/index.php?id=3&pt=20&pid=3&level=2&cPath=3&type=1&news=760>

מפקד המלט"ק פתח בפנינו את הערכים שהוא רואה עבורנו לשנתיים הבאות: "לנשום אווירה סטודנטיאלית, לראות דברים אחרים", והמליץ על מגורים בדירה שכורה בעיר הגדולה תל אביב, האופציה מועדפת על פני מגורים בבסיס בגלילות... גם תכנית הכושר שהוגדרה לנו התמקדה בהכנה למרתון ירושלים, וממש לא במושגים של "כושר קרבי" של מפקדים בצה"ל... בכל השנה הראשונה לא דיברו בכלל על ערכים. לפני שקצין הולך לשלוש שנים קשות לשטח עם חיילים ומחירים אישיים אדירים, לא היה שום דבר שנועד לחיזוק רמת המוטיבציה... במהלך הלימודים סופגים את מה שמלמדים באוניברסיטת חיפה, אבל בכלל לא לומדים על מה נלחמים, ועבור מה... בסוף השנה הראשונה היו כמה קצינים שהשתכנעו, והחליטו להשתחרר מצה"ל – "לראות דברים אחרים"...

מי שקבע את המרצים והתכנים זו האוניברסיטה. למפקדים לא הייתה יכולת השפעה בכלל על התכנים במסגרת הלימודים האקדמיים... קורס "סוציולוגיה צבאית" שעברנו באוני' חיפה הועבר על ידי ד"ר ליאורה שיאון... הקורס שימש לה במה להשמעת תכנים בעלי אופי פוסט ציוני מובהק. מעבר לכך והרבה יותר גרוע - כל שיעור היא מעוררת פרובוקציות כשהיא מעלה תיאוריות פמיניסטיות קיצוניות, במיוחד בדבר אי שילוב הנשים בצה"ל במערך הלחימה. ד"ר שיאון הינה פמיניסטית קיצונית מוצהרת. במיוחד היא אוהבת לשחרר לחלל האולם ביטויים בוטים מאין כמוהם, כאלו שאני אפילו לא מסוגל להעלות על הכתב, וזאת בלי כל התחשבות בכך שחלק מיושבי האולם הינם מסורתיים/דתיים. אפילו הבדואים והדרוזים נבוכים נוכח לשונה הבוטה והמשתלחת. אלו התכנים שבהם מחנכים את המ"פים של המחר..."

• כיום, מועברים במסגרת המלט"ק סדנאות וסמינרים על ידי מכון הרטמן⁵².

• בנוסף, במסגרת המלט"ק מתקיימים סיורים ע"י תנועת "המעורר":

○ סרן ר', חניך במלט"ק בשנת תשע"ד:

"במסגרת המלט"ק השתתפנו בשבוע בנושא "מגלים עצמאות". שבוע שבחלקו הראשון באחריות "המעורר", ושבוע שני בירושלים באחריות תודעה יהודית. מהחלק הראשון יצאתי מזועזע, בעיקר בהיבטים של פוסט ציונות".

תנועת דרור-ישראל

ליצירת חברה אשר שוויון ערך האדם במרכזה

המעורר

"המעורר" הוא תנועת בת של "דרור-ישראל – ליצירת חברה אשר שוויון ערך האדם במרכזה", תנועה פוסט מודרנית המקדמת ערכים אוניברסאליים רב-תרבותיים.

היא עוסקת בפעילויות חינוך לשינוי פני החברה בישראל. "דרור-ישראל" תומכת במסתננים והסדרת מעמדם, בקידום שיתוף יהודי-ערבי⁵³, ואף השתתפה בהובלת המהאה החברתית ב-2011 ודומותיה⁵⁴.

⁵² http://heb.hartman.org.il/Programs_View.asp?Program_Id=10&Cat_Id=253&Cat_Type=Programs
⁵³ <http://www.drorisrael.org.il/%D7%90%D7%95%D7%93%D7%95%D7%AA-%D7%93%D7%A8%D7%95%D7%A8-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C>

⁵⁴ https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%AA%D7%A0%D7%95%D7%A2%D7%AA_%D7%93%D7%A8%D7%95%D7%A8-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C#.D7.A7.D7.95.D7.90.D7.9C.D7.99.D7.A6.D7.99.D7.95.D7.9C

על פי המפורט באתר הארגון: "מדריכי "המעורר" מקיימים במהלך השנה מפגשים חינוכיים עם עשרות אלפי בני נוער... **משרתי כוחות הביטחון**, וזאת תוך עיסוק מעמיק בקשת רחבה של תכנים רעיוניים-ערכיים המרכיבים את הזהות הישראלית – ציונות, צדק חברתי, דמוקרטיה, יהדות, שואה וגבורה, קיום משותף ועוד."

ג | סקירת עמדות ופעילות המכונים

בפתח הפרק העוסק בעמדותיהם של המכונים הפועלים בצה"ל על בסיס זכייה במכרזים של חיל החינוך, נזכיר את הנאמר בדו"ח מבקר המדינה (2012) לגבי אופן בחירת המכונים והתנהלות המכרזים:

"מיקור חוץ של פעילות חינוכית של חיל החינוך:

אחד מתחומי התוכן המרכזיים שבהם נעשית פעילות חינוכית באמצעות מכונים אזרחיים נוגע לתחום הזהות הישראלית-יהודית. התקשרויות עם המכונים בתחום זה נעשתה ללא שהיו בידי מפקדת קציני חינוך ראשי אמות מידה כתובות לבחירת מכון לצורך העברת תכנים בצה"ל; החיל לא קיים תהליכי פיקוח ובקרה סדורים על פעילות המכונים האזרחיים, אלא באופן חלקי.

חיל החינוך לא ערך בחינה עקרונית של מה הם תחומי הליבה החינוכיים אשר מן הראוי כי יישארו בטיפול של צה"ל באמצעות מפקדיו וקציני החינוך שלו, לעומת תחומים שיועברו לטיפול באמצעות גופים אזרחיים"⁵⁵.

בדברים אלו של מבקר המדינה אנו רואים אישור להנחה כי לא פורסמו מכרזים כלליים אובייקטיביים, ולא במקרה כל הארגונים שזכו בהם הינם ארגונים השייכים לתפיסת העולם הפוסט מודרנית ופוסט ציונית. "אמות המידה" והקריטריונים לבחירת מכון לפעילות חינוך בצה"ל לא נכתבו מעולם, ועל כן אף גוף מתחרה לא יכול להתמודד במכרו.

חשוב לציין כי מעבר להפעלת הקורסים, אחראים ארגונים אלו על ביצוע פעילויות חינוך נוספות. מפקדים הפונים לחיל החינוך לצורך הזמנת סיור וכד', מחויבים לקבל את התוכנית וההדרכה של ארגונים אלו, או לכל הפחות להעביר את התשלום דרכם.

• ג', מג"ד (במיל):

לפני ארבע שנים השתתפתי בשבת בבינה"ה, ומאז שמתני X גדול על הארגון, וכל מה שקשור אליהם.

ב-2011, המח"ט הביא את כל המפקדים, מרמת מ"פ לשבת בתל אביב בנושא "יהדות ומורשת". האירוח התקיים במלון רות דניאל, שהוא מרכז רוחני של הרפורמים. אני לא אדם קיצוני, אין לי בעיה עם פלורליזם. אם היו מביאים את הרפורמים בתוך קשת של דעות, עוד הייתי יכול להסתדר עם זה. אבל זאת הייתה שבת שהרפורמים הם כל כולה.

היהדות שהוצגה היא יוכי ברנדס ודב אלבוים, ללא שום איזון. מי שאין לו מגע שוטף ורקע קודם ביהדות, קיבל את זה ממש כתורה מסיני, זו היהדות שהוא מכיר. הספר "הפרדס של עקיבא" של יוכי ברנדס הסתובב שם. שוב, לי אישית לא הייתה בעיה אם הייתה מיד אחריהם הרצאה נגדית של האמת שלנו. ה"יהדות והמורשת" כנושא השבת, הוצגו רק מנקודת מבט חילונית ורפורמית... אחרי השבת הזאת הבנתי שאת הגדוד שלי אני לא לוקח לשום דבר שקשור לבינה"ה.

בסוף אימון גדודי, רציתי לתת צ'ופר למחלקה המצטיינת באימון. נתתי תקציב שיבחרו מה שהם רוצים. לשמחתי, הם ביקשו סיור באתרי קרבות באזור ירושלים. פניתי לגורמים הרלוונטיים בחיל החינוך כדי לקדם את הסיור, והם הפנו אותי להרטמן, בינה"ה, ועוד אחד. אני לא הייתי מוכן, וארגנו עצמאית סיור בהדרכת אלידע בר שאול. אבל, התשלום היה חייב לעבור דרך בינה"ה. אי אפשר לעשות סיור בלי בינה"ה.

אם לא הייתי חד ומתקש על בחירת המדריך, בינה"ה היו לוקחים לאן שייקחו. "אתרי קרבות" באזור ירושלים אצל בינה"ה היה מוביל את החיילים שלי ל"מוזיאון

על התפר" שנמצא בעמדת בית תורג'מן, שם היו לומדים על סובלנות, "מציאות רווית קונפליקטים, רוח זכויות האדם", וכד'. **אני ביקשתי מורשת קרב, לא סובלנות.** חיל החינוך מפנה ישירות למקומות כאלו.

אם היה קצת מאוזן, הייתי מוכן לשמוע כיוונים אחרים. אבל זו תופעה בולטת שמנסים להוציא **כל סממן יהודי או לאומי.** ולהפוך הכל לערכים אוניברסליים. אני בעד ערכים והומניות, אבל בלי לבטל את היהדות והלאומיות."

1. מכון הרטמן

עדויות מפי משתתפים בקורסים וסדנאות:

- י', מ"פ (במיל') שהשתתף בסדנת מחצבי"ם בתשע"ו:

"חמישה ימים לפני פסח החליטו בצה"ל שזה הזמן הנכון לעשות חינוך מחדש לקציני צה"ל... **סדנת מחצבי"ם שמופקת ע"י מכון הרטמן** - הוזמנו אליה כל קציני אוגדת מילואים מתפקיד מ"פ ומעלה... הפרופסור פתח ואמר שהמטרה היא "לא רק אתם, אלא שתעבירו את הדברים לכל בני המשפחה"... במקום "והגדת לבנך" על סיפור יציאת מצרים וקבלת תורה, שהפרופסור אמר שהוא עדיין מתלבט אם זה באמת היה, "זה רק נרטיב, ועכשיו יש **יהדות מתקדמת**..."

אנחנו **קהל שבוי**, למרצה יש מיקרופון והוא שולט בשיחה, ואין לנו יכולת להתבטא. אם פלורליזם אז למה לא לשמוע את כל הדעות - גם של היהדות האמיתית האורתודוקסית?

"**כי זה מה שמפקד האוגדה רוצה שתשמעו**, הוא בחר את התכנים". ואכן **מפקד האוגדה קם ואמר בריש גלי - "חשוב לי שזה הדברים שתשמעו"**...

זו הייתה אוגדת המילואים הראשונה שקיבלה את "השינויים הארגוניים" שצה"ל עשה כשהעביר את תודעה יהודית לחיל חינוך. אם הרב רונצקי פעל בזהירות וברר תכנים כדי שיתאימו לכולם, **הרפורמים לא מתביישים, הם אומרים הכול ובקול רם, כי הם כרגיל מהמיינסטרים, להם מותר**..."
- ד', מג"ד (במיל') שהשתתף בסדנת מחצבי"ם:

"במחצבי"ם שולטת התפיסה שהמדינה היא קודם כל דמוקרטית, ואח"כ יהודית. שאלה זו טרם הוכרעה בחוק הישראלי, **אבל מבחינתם בצה"ל כבר הכריעו, דמוקרטיה תחילה.** למשל, התפיסה היא שלירושלים אין זיקה לישראל יותר מאשר לאחרים, ירושלים של כל הדתות. זה לא רק שם. תלכו למוזיאון צה"ל ביפו ותופתעו לשמוע שהפסדנו בכל המלחמות. במלחמת יום הכיפורים הפסדנו כי היו הרבה נפגעים, והעם התפכח. במלחמת ששת הימים הפסדנו (!) כי הפכנו לכובשים. **הוציאו את כל הערך של הניצחון בקרב. חיל החינוך שמפעיל את המוזיאון משדר רוח נמוכה, סגידה לדמוקרטיה, לתת לכל פרט ולכל מיעוט הזוי את המקום והזכויות שלו.**"
- כ', מג"ד (במיל') שהשתתף בסדנת מחצבי"ם:

"היינו בכנס של האוגדה במכון הרטמן, במסגרת סדנת מחצבי"ם. זה היה כמה ימים לפני פסח האחרון. כל האוגדה, מרמת מ"פ עד למפקד האוגדה. את הכנס פתח האלוף יאיר גולן, סגן הרמטכ"ל. רוח הדברים הכללית, גם אם אני לא מצטט

מילה במילה: **צה"ל מעדיף שייפגעו חיילים כדי לא לפגוע בפלסטינים חפים מפשע**. הוא הדגיש שהוא מוכן לעמוד ולהסביר לאמא שהבן שלה נפל כדי לא לפגוע בפלסטינים.

בהמשך, ציטט האלוף משפט מדף הקרב של המח"ט עופר וינטר: **"נעשה הכל בכדי לעמוד במשימה... אצלנו, לא חוזרים בלי לבצע... נפעל ונעשה הכל בכדי להחזיר את בחורינו בשלום. תוך שימוש בכל האמצעים העומדים לרשותנו ובכל העוצמה שתידרש"**. גולן יצא נגד דבריו של וינטר ופרס את משנתו לפיה אנחנו לא עושים כל שביכולתנו, אלא רק את המינימום הנדרש כדי לעמוד במשימה. ממש לא "לעשות את הכל". לעומת זאת, בכדי לא לפגוע בחפים מפשע, הדגיש גולן את מה שנכתב ברוח צה"ל: "טוהר הנשק - החייל ישתמש בנשקו ובכוחו לביצוע המשימה בלבד, אך ורק במידה הנדרשת לכך, וישמור על צלם אנוש אף בלחימה. החייל לא ישתמש בנשקו ובכוחו כדי לפגוע בבני אדם שאינם לוחמים ובשבויים, ויעשה כל שביכולתו למנוע פגיעה בחייהם, בגופם, בכבודם וברכושם". נעשה הכל כדי להגן על אזרחים פלסטינים, אבל לא כדי לעמוד במשימה. זו הרוח שפתחה את הכינוס במכון הרטמן⁵⁶.

מה שהטריד אותי יותר זה דווקא העמדות של קציני הצבא שהוצגו בכנס, הרבה יותר מאשר דברי הפרופסורים של המכון עצמם. דיברו הרבה על ערכים בלחימה. דברים מכעיסים. הם דורשים מאתנו להוריד לרמת מ"פ ומג"ד כל הזמן את העיסוק בערכים. והשדר שהם משדרים לנו – "יש לכם בעיה ערכית". במהלך ההרצאות המסר שמועבר הוא שכל חיילי וקציני צה"ל נמצאים בבעיה ערכית, "הנוער של היום" עלול ליפול כל הזמן. ואנחנו המפקדים בבעיה ערכית.

כל הכיוון הוא שמי שקובע את ערכי צה"ל זה מכון הרטמן. ולרבים? ברור שאסור להגיד שום דבר על ערכי צה"ל. למה גורם חיצוני לצבא צריך לקבוע מה מוסרי ומה לא? הרושם המתקבל בכנס הוא שהמכון הוא האחראי על הערכים והמוסר, ואני כמפקד לא יודע מה לעשות. הן בהיבט המבצעי והן בהיבט הערכי. השדר הוא חוסר אמון ערכי במפקדים ובחיילי צה"ל. כשהערכים באים מבחוץ זה משדר שלא סומכים על המפקדים, ולא סומכים על החיילים.

אם לא סומכים עלי ערכית – שלא ישימו אותי כמפקד. אבל שלא יביאו לי פרופסור מהרטמן שילמד אותי."

• ק', אל"מ (במיל') שהשתתף בסדנת מחצבי"ם בשנת תשע"ב:

"הגענו לסדנת מחצבי"ם בגבעת התחמושת בירושלים. יום אחד מתוך הסדנה התקיים במכון הרטמן, ועסק בסוגיות של זהות יהודית. בין היתר, הוצגו הזרמים ביהדות. לצורך הצגת כל זרם לא הובא נציג הזרם, אלא אנשי המכון הציגו את הזרמים השונים בפני המשתתפים, אשר לחלקם זהו המפגש הראשון עם זרמים כמו החרדים.

ראש המכון דאז, (דוד הרטמן ז"ל) הציג את הציבור החרדי, והגדיר מיהו חרדי: **"חרדי – מי שחרד משינוי"**. בודאי שאף חרדי לא היה מגדיר את עצמו כך, וזה מה שמוצג למי ששומע לראשונה על הזרמים ביהדות..."

⁵⁶ עדויות נוספות על דבריו של יאיר גולן באירוע זה, ניתן למצוא במאמרו של חגי הוברמן בעלון "מצב הרוח" בפרשת שלח.

א. "תכנית ההתנתקות" -

בחודשים שקדמו לתכנית ההתנתקות, נטל מכון הרטמן חלק בתהליך "ההכנה המנטלית" שערך צה"ל בקרב חייליו ומפקדיו, שנועד להכשיר את הצבא לבצע פעולה המנוגדת למהותו וייעודו⁵⁷, תוך שינוי תפיסת ייעוד הצבא מ"מגן העם" ל"שומר הדמוקרטיה".

חלקו של המכון בתהליך זה הוגדר כ"פיילוט מוצלח"⁵⁸ אשר הכשיר את כניסתו לפעילות סדורה בצה"ל.

"כ-30 קצינים, מפקדי פלוגות מכ-6 גדודי מילואים זומנו ליום מילואים במכון הרטמן ... יום העיון יעסוק ב"הכנה מנטלית" של הקצינים במסגרת היערכות סגל הצבא לקראת ההתנתקות"⁵⁹.

ב. עמדותיהם הפוליטיות של בכירי המכון:

אל"מ (מיל') יעקב קסטל, מרכז תוכנית "לב אהרון" במכון הרטמן:

קסטל נחשב לאחד מההוגים החשובים המלווים את חיל החינוך. במסגרת תפקידו במכון הרטמן הוא מעורב בפועל בהובלת פעילות יחידת מחצבי"ם של חיל החינוך. בעבר שימש כראש מחלקת החינוך בצה"ל, וכיום משמש כיועץ אישי לקצין חינוך ראשי. בנוסף, חבר קסטל בעמותת "חיל החינוך".

קסטל רואה בתפילה לפני הקרב פגיעה ביכולת לשמור על טוהר הנשק בעת לחימה:

"אם אתה נושא תפילה או קורא מזמור שמתאר את המלחמה כמלחמה טוטלית איזו ציפייה יש לך שהחייל יפעל אחר-כך על-פי ערך טוהר הנשק? יש פה סתירה פנימית מאוד עמוקה, אי-אפשר להתעלם ממנה"⁶⁰.

דניאל הרטמן, ראש המכון, אידאולוג שמאל מובהק:

"על ישראל לנצל את הזמן שנתניהו הרוויח בווינגטון כדי להיערך לפינוי התנחלויות שאינן חיוניות להגנה על גבולות המדינה" (9.6.2011)⁶¹.

"בבואנו לנסות, אולי בפעם האחרונה, להשיג פתרון פוליטי לקונפליקט הישראלי-פלסטיני אנו חייבים להפנים את האמונה שהשינוי הוא אפשרי... הגיע הזמן שנשחרר את עצמנו מטראומת האינתיפאדה השנייה והתגובה ליציאה החד-צדדית מעזה. האמונה שהעם הפלסטיני לעולם לא ישתנה הינה הרסנית..."⁶²

אחד הרעיונות שהעלה הרטמן בראיון נרחב בתחום 'יהודים וערבים בישראל' הוא להכניס ללוח השנה הרשמי בישראל חלק מן החגים המוסלמיים כדי לחגוג אותם יחד⁶³.

○ הכללת הקרן החדשה, בצלם, גולדסטון בקהילה היהודית המקובלת:

"ברצונם ליטול לעצמם סמכות בלעדית לקבוע מה אפשרי ומה מותר לומר, הם גודרים מחוץ לתחום חלקים גדולים מהקהילה היהודית כאן ובחו"ל - גולדסטון, מחסום ווטש, בצלם, ג'יי סטריט, הקרן החדשה לישראל ועוד רבים אחרים - על תומכיהם - קובצו יחדיו כאויבי ישראל וכמי שנמצאים מחוץ לגבול הקביל בקהילה היהודית"⁶⁴.

○ השתתפות ב"כנס חירום" בכנסת נגד 'חוק הלאום'⁶⁵.

⁵⁷ פצל"ם – פעולה צבאית לא מלחמתית. ראו הרחבה בדו"ח "המצ"ה – הכנה מנטלית צוות חקר"

<http://www.mentalpreparation.org/BRPortal/br/P102.jsp?arc=9931>

⁵⁸ http://heb.hartman.org.il/Fck_Uploads/file/SHI%20AR_HEB_Final_singles.pdf

⁵⁹ <http://www.inn.co.il/News/Flash.aspx/107863>

⁶⁰ <http://toravoda.org.il/%D7%9B%D7%AA%D7%91%D7%94/%D7%9E%D7%9E%D7%9C%D7%9B%D7%AA%D7%99%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%A4%D7%99%D7%A7%D7%95%D7%93-%D7%91%D7%96%D7%9B%D7%95%D7%AA-%D7%A4%D7%9C%D7%95%D7%A8%D7%9C%D7%99%D7%96%D7%9D-%D7%9B%D7%A4%D7%95%D7%99>

⁶¹ http://heb.hartman.org.il/Research_And_Comment_View.asp?Article_Id=292&Cat_Id=240&Cat_Type

⁶² http://heb.hartman.org.il/Research_And_Comment_View.asp?Article_Id=155&Cat_Id=240&Cat_Type

⁶³ file:///C:/Users/%D7%98%D7%95%D7%91/Downloads/161_ffi_file_Odcb5.pdf

⁶⁴ http://heb.hartman.org.il/Research_And_Comment_View.asp?Article_Id=250&Cat_Id=240&Cat_Type

⁶⁵ <https://www.facebook.com/beerihartman/posts/617277888399445>

ג. מימון של הקרן לישראל החדשה

על פי המפורט באתר הקרן, מכון הרטמן נתמך ע"י הקרן לישראל החדשה⁶⁶.

ד. תמיכה במסתננים

מכון הרטמן לוקח חלק בפעילות למען המסתננים הבלתי חוקיים השוהים בארץ ("מבקשי מקלט"). לדוגמה, השתתף עם עמותת אליפלט בהקמת מועדונית בדרום תל אביב לילדי המסתננים⁶⁷.

זאת כחלק מתפיסה הרואה בהם "פליטים" המבקשים מקלט, תוך התעלמות מכוונת מהעובדה כי כניסתם מהווה חזירה בלתי חוקית המונית הפוגעת במאזן הדמוגרפי היהודי בארץ:

"שיקולים ערכיים ומוסריים, הנטועים עמוק בתרבות עליה מבקשת ישראל להסמך את צביונה, מחייבים אותה להעניק חסות לפליטים נרדפים ולפעול למען מימוש טובתם"⁶⁸

ה. שיתוף פעולה חינוכי בין ישראלים ופלסטינים - מכון בארי

"מן הבארות - תכנית בארי לשיתוף פעולה בין יהודים לערבים במערכת החינוך הישראלית": תכנית לשיתוף פעולה בין יהודים וערבים במערכת החינוך הישראלית דרך שיח תרבותי משותף, על בסיס לימוד מן המסורות המוסלמית, הנוצרית והיהודית⁶⁹.

במסגרת התכנית נערך בתקופת ימי הזיכרון והעצמאות מפגש:

בין יום הזיכרון לשואה ליום הזיכרון לחללי צה"ל ויום העצמאות, **והנכבה** - מורים מוסלמים,

נוצרים ויהודים לומדים ומשוחחים על מועדי השנה בעת הזו. איך מורה יהודי, או ערבי, מתווכח לתלמידיו **מועדים דוגמת ימי הזיכרון, שואה, רמדאן, פסחא, נכבה, שבועות**, ועוד. וזאת ללא ויתור על הזהות "שלי" ועל הזיכרון התרבותי והסמלים "שלי". השיח לא פשוט ובהחלט מאתגר - אך אפשרי. הקשבה, אמפטיה, אנושיות, כבוד, סובלנות, וידע במקורות תרבותי מהווים "כלי עבודה" המאפשרים זאת⁷⁰.

במסגרת הפעילויות האלו חוזרת שוב ושוב המגמה של הבנת ה'נרטיב הפלשתיני' וממילא החלשת האמונה בצדקת הדרך של לוחמי צה"ל.

ו. מכון הרטמן כראש החץ של הפיכת היהדות מ'לאומית-ציונית' ל'פלורליסטית-רב תרבותית'

מכון הרטמן נוסד על ידי הרב דוד הרטמן ז"ל המזוהה כאחד ההוגים הדתיים הפוסט מודרניים המובהקים⁷¹. הרב דוד הרטמן נחשב בין מוביליה של מהפכת הפלורליזם הדתי בישראל⁷². כיום עומד בראש המוסד בנו, דניאל הרטמן.

מתוך הכרה כי היהדות בתפיסתה המסורתית מדגישה את ערכי העם היהודי והקשר לארצו ומסורתו, **מעודד מכון הרטמן שינוי ביחס לתפיסת היהדות כדי לשייך אותה לערכים אוניברסליים רב-תרבותיים הפתוחים בפני אמונות אחרות וערכים אחרים על חשבון הערכים ה'ישנים'**.

⁶⁶ <http://www.nif.org.il/organizations>

⁶⁷ http://heb.hartman.org.il/SHINews_View.asp?Article_Id=1157&Cat_Id=239&Cat_Type=shinews

⁶⁸ http://heb.hartman.org.il/Dvarim_Achadim_View.asp?Article_Id=29&Cat_Id=281&Cat_Type

⁶⁹

⁷⁰ http://beeri.hartman.org.il/About_Us_view.asp?Cat_Id=140&Cat_Type=About&Title_Cat_Name=%D7%A8%D7%99%D7%95%D7%93%D7%95%D7%AA%20%D7%91%D7%90%D7%A8%D7%99

⁷¹ <https://www.facebook.com/beeri.hartman/photos/a.247423508718220.57641.234799963313908/882826228511275/?type=3>

⁷² <http://www.kotar.co.il/KotarApp/Index/Book.aspx?nBookID=93333761>

⁷² <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4343243,00.html>

"מכון שלום הרטמן הוקם מתוך אמונה שהיהדות ומדינת ישראל מושתתות על עקרונות הפלורליזם הדתי והכבוד לריבוי גישות של אורה חיים יהודי.

מכון שלום הרטמן הינו מכון למחקר ולפיתוח מנהיגות. המכון מכשיר אנשים בעלי השפעה בחינוך, בקהילה ובחברה בישראל ובצפון אמריקה, הפועלים למען קידום פלורליזם דתי, חיוניות היהדות, חיזוק הזהות היהודית ומתן מענה לאתגרים המרכזיים הניצבים בפני היהדות בחברה בת זמננו.

בוגרי התוכניות השונות של מכון שלום הרטמן והחוקרים הפועלים בו משרתים את יהודי ישראל והעולם. הם מובילים שינוי ליצירת דו שיח חדש בין יהודים בעלי רקע שונה, בין מקורות יהודיים מסורתיים לחיים המודרניים, ובין יהדות לאמונות אחרות"⁷³.

"מכון שלום הרטמן הוא מרכז פלורליסטי למחקר ולחינוך החותר להשפיע על החיים היהודיים בישראל ובצפון אמריקה.

פלורליזם דתי: תרומה לבנייה של עם יהודי ומדינת ישראל המכבדים הבדלים ומעלים אותם על נס ברוח 'אלו ואלו דברי אלוהים חיים'⁷⁴.

"תכנית בארי פועלת למעלה מעשור, בשיתוף פעולה מלא עם משרד החינוך, להעמקת זהות יהודית-ישראלית פלורליסטית וערכים יהודיים ודמוקרטיים בבתי הספר הממלכתיים העל-יסודיים ובקרב מערכות החינוך השונות"⁷⁵.

ז. מכון הרטמן כמוביל לשינוי השיח ה"דמוקרטי" בציבור הדתי

כדי להבין טוב יותר את תפקידו של מכון הרטמן כגוף מחולל שינוי יש להרחיב מעט את היריעה בנוגע לתהליך נוסף שעברה החברה הישראלית - שינוי השיח הציבורי לשיח "פלורליסטי". תהליך זה הוא המהפכה השנייה שאותה מובילה קבוצת ארגונים. קדם לה תהליך שינוי השיח ה"דמוקרטי" בשיח הציבורי, במערכת החינוך ובמסגרת הצבאית. כפי שנראה בהמשך, לשינוי השיח הזה אחראים במידה לא מבוטלת המכון הישראלי לדמוקרטיה ומכון הרטמן.

שינוי השיח הדמוקרטי גורם לניגוד בין הלאומיות לבין 'ערכי הדמוקרטיה', המוביל להעדפת ערכים אוניברסליים "דמוקרטיים" על פני האינטרסים הלאומיים, דבר הפוגע בייעודו של הצבא כמגן העם היהודי.

להרחבה על נושא זה ראו נספח ב' – "שינוי השיח הדמוקרטי".

<https://productforums.google.com/forum/m/#!msg/gec-earth-browsing/7SE9tM127hM/NWu1JDr-dUwJ> ⁷³

⁷⁴

http://heb.hartman.org.il/About_Us_View.asp?Cat_Id=140&Cat_Type=About&Title_Cat_Name=%D7%90%D7%95%D7%93%D7%95%D7%AA%20%D7%9E%D7%9B%D7%95%D7%9F%20%D7%94%D7%A8%D7%98%D7%9E%D7%9F

⁷⁵

http://beeri.hartman.org.il/About_Us_view.asp?Cat_Id=140&Cat_Type=About&Title_Cat_Name=%D7%90%D7%95%D7%93%D7%95%D7%AA%20%D7%91%D7%90%D7%A8%D7%99

א. בינ"ה - בית יוצר לנשמת האומה. התנועה ליהדות חברתית

"הארגון עוסק בלימודי יהדות כתרבות ובעשייה חברתית. הוא עוסק בין היתר בהעברת סמינרים בנושאים שונים, בהם יצירת תרבות יהודית חילונית, ציונות וצדק חברתי. תפישת העולם של בינה היא תפישה של יהדות מתחדשת"⁷⁶.

מפעילויות הארגון: הישיבה החילונית (סניפים בתל אביב, בירושלים ובבאר שבע), 'בית מדרש', עבודה עם בתי ספר, מכינה קדם צבאית, עבודה בצה"ל⁷⁷, גרעיני נח"ל, מחלקת התפוצות.

ב. פעילות תמיכה במסתננים

ארגון בינ"ה, בייחוד במסגרת "הישיבה החילונית בתל אביב", פועל לטובת המסתננים בדרום תל אביב - בנוסף, לקחו פעילי בינ"ה חלק פעיל במחאה החברתית בשנת 2011, והם מובילים ומשתתפים בעשרות פעילויות למען הפליטים ומהגרי העבודה בישראל⁷⁸.

הסיוורים שנערכים ע"י בינ"ה בדרום תל אביב, עוברים בגינת לוינסקי - "מעוזם" של הפליטים וכוללים היכרות עם, תוך התמקדות ב"פערים החברתיים-כלכליים בישראל... דיון שמוכיל, בין היתר, לדיון בסוגיית העובדים הזרים ומהגרי העבודה"⁷⁹.

ג. מימון הקרן לישראל החדשה

בינ"ה נתמך ע"י הקרן לישראל החדשה⁸⁰.

ד. שותפות עם ארגוני הרפורמים:

ארגון בינ"ה שותף למיזם "תיקון עולם בתל אביב יפו"⁸¹ המשותף לארגונים רפורמים- התנועה הרפורמית בארה"ב⁸² (The Union for Reform Judaism), ו"מרכזי דניאל ליהדות מתקדמת"⁸³ בתל אביב.

ה. תחילת הפעילות בצה"ל

ארגון בינ"ה נכנס לפעילות בצה"ל בעת כהונתו של תא"ל אלי שרמייסטר כקצין חינוך ראשי (2013)⁸⁴, כחלק מהניסיון לבנות "מערכת מתחרה לרבנות הצבאית"⁸⁵. במקום ליצור עימות חזיתי מול הרבנות, פעל שרמייסטר להטמעת יהדות אחרת ע"י חיל החינוך במטרה "להציע להיילים פרשנות פלורליסטית למונה 'יהדות'. המונח פרשנות פלורליסטית כולל פרשנות רפורמית, קונסרבטיבית ואתאיסטית"⁸⁶.

במסגרת הרחבת קורס "ייעוד וייחוד" אשר הופעל עד לאותה העת ע"י מכון הרטמן בלבד, זכה ארגון בינ"ה בשותפות בהפעלת הקורס.

הרבצ"ר דאז, תא"ל הרב אביחי רונצקי התנגד לכך, וטען כי כל תכנית מסוג כזה צריכה להיות מתואמת עם הרבנות הצבאית⁸⁷.

⁷⁶ בינה, ויקיפדיה

⁷⁷ "בינ"ה לצוערים", מאמר באתר בינ"ה.

⁷⁸ בינה, ויקיפדיה

⁷⁹ <http://www.bina.org.il/schools/tours>

⁸⁰ <http://nif.org.il/organisation>

⁸¹ <http://www.tikkunolamrael.org/bina-center-jewish-identity-and-hebrew-culture>

⁸² <http://www.urj.org>

⁸³ <http://www.beit-daniel.org.il>

⁸⁴ "ארגון התחדשות יהודית חילונית יעביר קורס לקציני צה"ל", אתר חדו"ש, 8.12.2013

⁸⁵ <http://www.haaretz.co.il/misc/1.1269203>

⁸⁶ שם

⁸⁷ [http://www.jpost.com/National-News/Secular-organization-to-teach-Jewish-values-and-identity-](http://www.jpost.com/National-News/Secular-organization-to-teach-Jewish-values-and-identity-course-to-IDF-officers-333993)

course-to-IDF-officers-333993

כפי שכבר נאמר, להבנתנו המאמץ בתחום הזה הוא לקחת את היהדות והמסורת - ערכים שרוב חיילי צה"ל מרגישים שייכים אליהם - ולתת להם פרשנות אוניברסלית ופוסט ציונית לעומת ערכי העם, הארץ והאמונה בצדקת הדרך שאפיינו אותם מאז ומתמיד.

ו. פעילות בצה"ל:

"מחלקת צה"ל בבינה"ה פועלת בשיתוף פעולה עם חיל החינוך והנוער ומציעה פעילויות בנושאים: "ציונות – אז והיום", "זהות יהודית", "צדק ואחריות חברתית", "מדינה יהודית-דמוקרטית", "חגים ומועדים", "חברה ישראלית" המיועדות לסגלי חינוך, חיילים ומפקדים בכירים, בהם: שבתות חינוך, ימי עיון, קתדרה, הרצאות, סיורים וקבלות שבת. בין המשתתפים: מפקדי פיקוד צפון בראשות האלוף, אוגדות סדירות ומילואים, מפקדים מחיל הים וחיל האוויר, צוערי בה"ד 1, קורסי טייס וחובלים והשלמות קצונה"⁸⁸.

"התפיסה החינוכית - העשייה בצה"ל מכוונת למפקדים ולבכירים ומטרתה עיסוק בשאלות של זהות ישראלית-יהודית מתוך גישה פלורליסטית, בדגש על המעשה הציוני כביטוי ליהדות פתוחה ומתחדשת... מגוון פעילויות בנושאים של זהות ותרבות ובהם יהדות כתרבות, יהדות חברתית, ציונות ומנהיגות"⁸⁹.

ז. תחומי הפעילות בצה"ל:

▪ הפעלת קורס "ייעוד ויחוד" – בשנת 2013 זכה⁹⁰ ארגון בינה"ה במרכז להפעלת קורס "ייעוד ויחוד" המועבר לקצינים המיועדים לקבל דרגת רב סרן, כתנאי לקבלת הדרגה. הרחבה לגבי הקורס ראה בפרק א סעיף 1.

▪ שבתות חינוך ו"זהות יהודית"⁹¹ - למפקדים ולמפקדות ולבני ובנות זוגם, ולצוערים ולצוערות, במגוון נושאים: "עושים שבת חברתית", "שבת זהות", "תרבות עברית". השבתות מתקיימות במלון משכנות רות דניאל בيفו, המופעל ע"י המרכז ליהדות מתקדמת (- רפורמית) "בית דניאל" ומהווה מרכז קהילתי של הקהילה הרפורמית "המתמקד בתרבות, ובחינוך לפלורליזם דתי, לדמוקרטיה וסובלנות"⁹².

קשה לקבל את הטענה כי קיום השבתות במרכז רפורמי מוצהר נעשה במסגרת "שמירה על לכידות הצבא והכרת סוגי החברה בצבא" ("הכרת האחר"), כיוון שאחוז הרפורמים בכלל הצבא אפסי. נראה שמטרת שבתות אלו הוא להעמיד אלטרנטיבה לשבת האורתודוקסית המסורתית, ולשמש ככלי נוסף להטמעת השיח הפוסט מודרני בקרב כלל קציני הצבא.

"עבודה רצופה בתחום שבתות החינוך מתקיימת עם צוערי בה"ד 1, קורסי טייס, קורסי חובלים, ביסל"ח והשלמות קצונה שונות.

כמו כן, בינה"ה מציעה מעטפת חינוכית במגוון נושאים לשבתות נופש המתקיימות בירושלים, צפת, ים המלח וטבריה"⁹³.

- בנוסף, במסגרת קורס מג"דים מתקיימת שבת בבינה"ה, וכן לקבוצות פיקוד לפי הזמנת היחידות.
- ימי עיון⁹⁴ - מחלקת צה"ל מציעה ימי עיון (חד-יומיים או דו-יומיים) ושבתות חינוך בנושאים "ציונות – אז והיום", "זהות ישראלית-יהודית", "חגים ומועדים" בדגש על קבוצת הקצינים הבכירים.
- סיורים בדרום תל אביב - המחלקה מקיימת סיורים וימי עיון לחיילים בדרום תל אביב בנושא חברה ישראלית (יהודים-ערבים-מסתננים, חיי לילה) וסביב לוח השנה העברי.
- קתדרה (מפגשי המשך לבוגרי קורסים) - בינה"ה מקיימת מידי שנה סדרת מפגשי לקצינים בכירים. בין נושאי המפגשים: "טקסי חיים", "השבת, החג והמועד" (לבוגרי מחצבי"ם), "ציונות – כשחלום פוגש

⁸⁸ [/http://www.bina.org.il/idf](http://www.bina.org.il/idf)

⁸⁹ [/http://www.bina.org.il/idf/agenda](http://www.bina.org.il/idf/agenda)

⁹⁰ "ארגון התחדשות יהודית חילונית יעביר קורס לקציני צה"ל", אתר חדו"ש, 8.12.2013.

⁹¹ [/http://www.bina.org.il/idf/saturdays](http://www.bina.org.il/idf/saturdays)

⁹² ויקיפדיה

⁹³ [/http://www.bina.org.il/idf/saturdays](http://www.bina.org.il/idf/saturdays)

⁹⁴ [/http://www.bina.org.il/idf/conventions](http://www.bina.org.il/idf/conventions)

מציאות" (לבוגרי "יעוד ויחוד"). במהלך השנה הנוכחית עתידה להתקיים קתדרה בנושא "מגילת העצמאות – המגילה השישית".

- דומה כי ההנחה שהעברת תכנים דתיים אנטי-אורתודוקסיים מובהקים נעשית על ידי בינ"ה רק במסגרת "הכרת האחר", לוקה בנאיביות. לדוגמא, "טקסי חיים" על פי בינ"ה בוודאי אינם מוצגים על פי המנהג המסורתי. בינ"ה שותפה למיזם "הווייה"⁹⁵ הקורא תיגר על מערך רישום הנישואין הממלכתי ומוביל לקיום טקסי חיים - חתונה, בר מצווה, אבילות - חילוניים לגמרי, כהתרסה כנגד המערכת הממלכתית של הדת במדינת ישראל.

ח. מימון של בינ"ה לפעילותו בצבא:

ארגון בינ"ה תורם כסף לצבא לסבסוד השבתות, על מנת להביא אליו קבוצות חיילים איכותיות. המחיר שהצבא משלם עבור השבתות בבינ"ה הינו 50% מהעלות האמיתית.

בנוסף, נודע לנו כי ארגון בינ"ה וחיל החינוך מציעים ליחידות פעילויות רבות בחינם על בסיס התרומות החיצוניות של בינ"ה וארגונים נוספים (זאת בניגוד לפרסומים כי חיל החינוך "נאלץ" לדרוש תשלום מהיחידות לעומת הרבנות שמספקת פעילויות בחינם על בסיס תרומות חיצוניות).

עדויות מפי משתתפים בקורסים וסדנאות:

- א', מג"ד (במיל') השתתף בשבת בבינ"ה במסגרת קורס מג"דים:

"במסגרת קורס מג"דים במילואים, הזמנו לשבת במלון בתל אביב בנושא: "יעוד ויחוד", בהובלת בינ"ה. מבחינתי השבת היתה מלאה בתכנים בעייתיים. בכל השיחות היתה הרבה ביקורת על 'הממסד האורתודוקסי', חלק מהמרצים היו מנוער מרצ, קו מאוד ברור. אמנם בסוף הציגו פורום של אשה דתיה מול רפורמית, לפחות היו את שתי הדעות... הפריע לנו שהנושאים משכו כל הזמן לחדשנות, לרפורמה, והוצג כמה זה חשוב ואין שום בעיה ברפורמה."

- ד', מג"ד (במיל') השתתף במספר שבתות של בינ"ה:

" השתתפתי כמה פעמים בשבתות של בינ"ה בתל אביב. במסגרת קורס מג"דים, היינו בשבת במלון רות דניאל של הרפורמים, והייתה פשוט שבת שלמה של ציניות וצחוק על הדתיים. המטרה של השבת הייתה לערער את כל התפיסה של היהדות. אם זה היה ברצינות, היה אפשר להתווכח. אבל הכל היה לעג, ציניות. לא דיברו אידאולוגיה. המרצה הציגה סיטואציות מחיי הדתיים – "טקס נטילת ידיים" תוך צחוק וזלזול על השתיקה בין הנטילה לברכה, הקולות ("אמ.. אמ..") וההסברים ("שכחו את המלח").

התפיסות שבאות מהבית מדרש של בינ"ה, שהמדינה היא קודם כל דמוקרטית, ורק אח"כ יהודית. שמירה על חיי פלסטינים קודמת לשמירה על חיי חיילי צה"ל. אם נפסיק להיות מוסריים – אין לנו זכות קיום. לדבריהם, אם לשמור על ביטחון המדינה זה להיות לא מוסריים – עדיף לא לשמור על ביטחון המדינה. בבינ"ה התנהל דיון האם המפקד של אלאור עזריה היה צריך לירות בו – כי הוא רוצח שפל..."

⁹⁵ "הווייה – טקס ישראלי – באתר בינה - <http://www.bina.org.il/special/havaya>

- נ', מג"ד (במיל'), השתתף בשבת חינוך של בינ"ה בקיץ תשע"ה:

" במסגרת קורס מג"דים השתתפנו בשבת של 'בינ"ה' בתל אביב, שבת לזוגות. במהלך השבת היו מס' הרצאות, וסיור בתל אביב.

המפגש הפותח היה עם דב אלבוים, שדיבר על 'המסורת היהודית' שאיננה נחלתם של דתיים בלבד, "השבת בזווית אחרת", חשיבות הקשר עם המסורת היהודית ששייכת לכולם ללא תלות בדת היהודית. הוא הדגיש את הבעייתיות בכך שהחילונים התנערו מ'היהדות', שהיא גדולה מ'הדתיות'. מסר כללי של "לכולם יש מקום ביהדות". רוב האנשים – הדתי הממוצע והחילוני הממוצע – זרמו עם זה. לא היה אנטי מופגן לדתיות, אם כי הייתה תחושה בסוף שיש קצת זלזול ביהדות הדתית.

אחר כך הייתה "קבלת שבת" עם הזמר קובי אוז ולהקתו, כמובן לפני כניסת השבת. שירי שבת, מסורת, מזרחיים. שכולם ירגישו שותפים. אחר כך התפללנו עצמאית בבית כנסת במלון סמוך, וחזרנו לסעודת שבת.

ליל שבת היה חסר מאוד. גם בסעודה וגם לאחריה לא הייתה שום התכנסות, מישהו שיכווין וידבר לכולם. כל הצוות נעלם. כמי שמכיר את האופי של שבתות אחרות בצבא, יש כאן פספוס גדול. ליל שבת זה זמן שבדרך כלל מתפתח בו שיח ערכי, מעלים דילמות מנהיגות, או סיפורי לוחמים, ציונות, מוטיבציה. עושים משהו שמכנס את כולם יחד. נראה היה שאין חשיבה אמיתית על הקטע המאחד, האחוה.

בשבת בבוקר, הייתה שיחה נוראית. גם לחילונים.

הגיעה מישהי לדבר על מסרים דומים למסר בדבריו של דב אלבוים, אך נראה היה שהמשימה שהיא קיבלה זה להטיל רפש בכל מה שקשור לדתיות. בדבריה היה זלזול גדול בעולם הדתי, מהמשפט הראשון שלה ועד האחרון. היא נתנה דוגמאות גסות, מילים מהרחוב, ושפכה את כל האנטי שיש לה בלב על הדת, פשוט השתלחות בדתיים. גם החילונים הזדעזעו. אני לא נשארתי עד הסוף. דתיים אחרים שנשארו הסבירו שנשארו רק כדי לכבד ולא לפגוע, אך הרגישו בדיוק אותו דבר. אני יצאתי כי בעיני זה לא המקום להתווכח.

שבת כזו, ובייחוד השיחה הזו, ממש איננה מאחדת. זה מפורר. המסר שלה היה מסר של שנאה.

בנוסף, לא הייתה נגיעה בעולם הצבאי. השבת הייתה סמינריון אזרחי לכל דבר, ולא היה שום עיסוק בהשלכות ובשייכות של נושאים כמו זהות יהודית וערכים אלינו כמפקדים וחיילים בצבא. "

3. מכון מנדל

א. פעילות מכון מנדל – "יצירת סוכני שינוי"

מכון מנדל פועל בחברה הישראלית במספר גזרות ליצירת מנהיגים קהילתיים שמהווים 'סוכני שינוי'.⁹⁶ הוא מתמקד בארבעה תחומים עיקריים:

- החברה הדתית לאומית (בתחום החינוך)
- הציבור החרדי
- תנועות הנוער
- הכשרת מנהיגות חינוכית בצה"ל

ב. המטרות הרשמיות של מכון מנדל:

"במכון מתקיימות מגוון תכניות לפיתוח מנהיגות חינוכית וחברתית, שמטרתן לתרום לשגשוגה של מדינת ישראל על כל קהילותיה. המשתתפים בתכניות מגיעים עם רקע מקצועי מגוון במגזר הציבורי, במיזמים חברתיים, בארגונים ללא כוונות רווח ובצה"ל"⁹⁷

המכון פועל במסגרת קרן מנדל העולמית אשר "נוסדה על-ידי ג'ק, ג'וזף ומרטון מנדל מקליבלנד, אוהיו... הקרן מחויבת לערכים יהודיים ודמוקרטיים ולערך הפלורליזם. בפעילותה היא שואפת להכיל את כל חלקיה של החברה הישראלית, לכבד את השונות שלהם ולמצות את העושר הגלום בהם"⁹⁸. לאמיתתם של דברים, מדובר בקרן זרה שפועלת לשינוי פניה של החברה בישראל.

ג. באופן מפתיע, מכון מנדל שנוסד על ידי גורמים רפורמים⁹⁹ משקיע מאמצים ומשאבים רבים בחברה הדתית והחרדית כדי ליצור בהן סוכני שינוי. מעדויות שבעל פה של אנשים שעברו במכון מנדל נודע לנו שבקרב בוגרי מנדל ממגזרים אלו (במיוחד מבני המגזר החרדי) ניתן לראות שינויים בולטים בתפיסה ובהשקפת העולם ביחס לזו שבה החזיקו קודם שעברו במכון¹⁰⁰.

ד. השפעה על תפיסת החינוך וסגל החינוך

לעומת המכונים האחרים שעסקים בהכשרות וסדנאות לקציני השטח, מכון מנדל עוסק בעיקר בבניית האסטרטגיה והשיטה של חיל החינוך. בכל שנה יוצאים כ-20 קצינים מתחום החינוך וההכשרה הצה"לי לשנה של הכשרה במכון מנדל¹⁰¹, כך שבפועל המכון הוא הגורם המרכזי המעצב את תפיסתם של גורמי החינוך בצה"ל.

משום כך נראה כי לא ניתן להמעיט בחשיבותו ומשמעותו של מכון מנדל לעיצוב תפיסת החינוך הצה"לית הנוכחית.

ה. קשר עם הקרן לישראל החדשה

מורטון מנדל ומשפחתו הם תורמים ותיקים של הקרן לישראל החדשה. כמו כן, מורטון מנדל הוא בין התורמים של מכון הרטמן באמצעות קרן MANDEL SUPPORTING FOUNDATIONS.

ו. תכני הקורס בצה"ל

כפי שציטטנו בפרק הקודם מתוך כתבה ב"הארץ", במהלך ההכשרה במכון מנדל חיילי צה"ל אינם עוברים ולו סדנה אחת בתחום המוטיבציה, וגם סדנאות בתחום היהדות אינן כוללות מפגש עם רב או דמות שאינה מזדהה עם הרוח הליברלית של המכון¹⁰².

⁹⁶ <https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%9B%D7%95%D7%9F%D7%9E%D7%A0%D7%93%D7%9C%D7%9C%D7%9E%D7%A0%D7%94%D7%99%D7%92%D7%95%D7%AA>

⁹⁷ <https://institute.mandelfoundation.org.il/About/Pages/AboutUs.aspx>

⁹⁸ שם

⁹⁹ מורטון מנדל ומשפחתו מזוהים ותורמים לבית תפילה רפורמי שבו הם מתפללים.

¹⁰⁰ ניתן להתרשם מהעניין גם מפי הדוברים החרדיים המצוטטים בכתבה הבאה: <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/726/963.html>

¹⁰¹ <https://institute.mandelfoundation.org.il/Pages/Graduation2015.aspx>

¹⁰² <https://school.mandelfoundation.org.il/News/Pages/IDF2011.aspx>

¹⁰² <http://news.walla.co.il/item/1426101>

4. קרן פוזן

קרן פוזן היא אחת משלושת הקרנות הגדולות הפועלות בארץ בתחום ה"התחדשות יהודית". בדומה למכון מנדל, גם כאן מדובר בקרן זרה הממומנת על ידי כספים המגיעים מחו"ל ומהווים התערבות חיצונית בתכני החינוך של צה"ל.

א. "יהדות כתרבות"

הקרן הוגדרה באתר ביקורת התקשורת 'העין השביעית' (של המכון הישראלי לדמוקרטיה) כ"עמותה של מיסיונריות חילונית שהקים גביר בשם פליקס פוזן, ופועלת בבתי-ספר, באוניברסיטאות וגם בצה"ל".¹⁰³ נראה שזו הגדרה קולעת לקרן פוזן שקראה למוסף מיוחד שפרסמה בעיתון הארץ "יהדות כתרבות - היופי שבחילוניות".

"בראשית שנות השמונים הקים פליקס פוזן את 'קרן פוזן', ששמה לה למטרה לתמוך בחינוך יהודי כתרבות, על פי תפיסתו. לקרן מחויבות עמוקה לתרבות היהודית. היא פועלת מתוך אמונה בכוחו של החינוך להביא לשינוי משמעותי בחיים היהודיים, ומעניקה את האפשרות להעמיק ולהעשיר את לימוד מורשתו התרבותית וההיסטורית של העם היהודי מנקודת מבט חילונית"¹⁰⁴.

כלומר הקרן לוקחת מושגים מתוך עולם היהדות ומלמדת איך אפשר להסתכל עליהם ולהשתמש בהם בצורה חילונית.

ב. פליקס פוזן עצמו משייך את עצמו (כנראה על פי מקום התפילה שלו) כקרוב לקונסרבטיבים¹⁰⁵. הסופר עמוס עוז השייך למחנה השמאל הקיצוני בישראל, הוא שותף ותיק ליוזמות של פליקס פוזן¹⁰⁶.

ג. פעילות הקרן בצה"ל:

באופן רשמי הקרן מגדירה את פעולתה בצה"ל כך:

"קרן פוזן פועלת בשיתוף עם חיל החינוך בתכנית הכשרת הקצינים "מחצבי"ם" העוסקת בשאלות של זהות יהודית ישראלית. הקרן עתידה לקחת חלק בארגון של הרצאות שיציגו בפני הקצינים המשתלמים סוגיות של תרבות וזהות יהודית מנקודת מבט חילונית".

הקרן פועלת בצה"ל החל משנת 2009¹⁰⁷. על פי כתבה ב"הארץ", הקרן נכנסה לפעילות בצבא במסגרת השינויים שערך תא"ל אלי שרמייסטר, קצין חינוך ראשי דאז, במטרה לעודד "את מפקדי היחידות וקציני החינוך להציע לחיילים פרשנות פלורליסטית למונח 'יהדות'... כולל פרשנות רפורמית, קונסרבטיבית ואתאיסטית"¹⁰⁸.

פרטי ההתקשרות של הקרן עם צה"ל אינם גלויים. עם זאת, ברור הוא כי התקשרות של צה"ל עם קרן זרה שמשפיעה על עיצוב תפיסת עולמם של חיילי ומפקדי צה"ל – ובמיוחד כשמדובר בשותפה של הקרן לישראל החדשה – היא סוגיה בעייתית.

ד. חלק מהפעילויות בתמיכת הקרן מתבצעות ע"י מחלקת צה"ל של ארגון "בינה"ה¹⁰⁹ (מרכז חינוך ולימוד לזהות יהודית ותרבות ישראלית) הנתמך ע"י הקרן לישראל החדשה¹¹⁰, וכן ארגון שיטים (שנתמך אף הוא על ידי הקרן לישראל החדשה).

¹⁰³ <http://www.the7eye.org.il/52683>

¹⁰⁴ http://bogcms.haifa.ac.il/images/Felix_Posen.Heb.pdf

¹⁰⁵ <http://www.thejc.com/comment-and-debate/comment/122983/my-secular-rosh-hashanah>

¹⁰⁶ <http://www.haaretz.co.il/misc/1.1269065> בכתבת יח"צ של קרן פוזן.

¹⁰⁷ "יהדות כתרבות בצה"ל", אתר קרן פוזן

¹⁰⁸ <http://www.haaretz.co.il/misc/1.1269203>

¹⁰⁹ "בינה"ה- מרכז חינוך ולימוד לזהות יהודית ותרבות ישראלית", אתר קרן פוזן

¹¹⁰ <http://www.nif.org.il/news/2015/05/31/830>; ראה הרחבה לגבי בינה"ה לעיל.

ד | מובילי השיח המגמתי

להשלמת תמונת התהליכים שעובר צה"ל חשוב להכיר את מובילי השיח המגמתי המוביל לשינוי התפיסה בתוך הצבא.

העברת החינוך בצה"ל לארגוני חוץ, המובילים שיח של זהות יהודית חדשה- פוסט מודרנית ורב תרבותית, נעשתה על רקע שיח ציבורי לעומתי ל'הדתה' הקיימת כביכול בצה"ל. גורמים שונים מובילים שיח זה, כשמטרתם המרכזית היא לדחוק את החיילים הדתיים מצה"ל, או לחילופין לדחוק אותם לעמדה המחייבת ויתור על עמדותיהם הדתיות לטובת השתלבותם בצה"ל. יש לציין שהנקודה המרכזית שמטרידה גורמים אלו ביחס לציבור הדתי אינה 'הרמה הדתית' של חיילי צה"ל אלא 'הלאומנות' ו'ציוניות' היתר' של החיילים הדתיים – הווה אומר: לא מפריע להם שרמת הכשרות של המזון בצה"ל תהיה גבוהה יותר, מטרידה אותם בעיקר הזהות הלאומית החזקה של הציבור הדתי.

נראה שהשיח הציבורי על חשש מפני 'הדתה' של צה"ל מחלחל לתוך הצבא, והדבר גורם לפיקוד הצבאי לתחושת מאוימות מפני ה'הדתה' ולרצון להתגונן מפניה. עובדה זו עשויה להסביר חלק מהמהלכים שנעשו בשנה האחרונה מול הרבנות הצבאית והחיילים הדתיים, כפי שיובא פרקים ו- ח של הדו"ח.

דוגמה בולטת לחשש המוגזם מפני ה'הדתה' והשפעות הלחץ הציבורי¹¹¹ על בכירי הצבא ניתן למצוא בתגובות למכתבו של מפקד חטיבת גבעתי, אל"מ עופר וינטר, במבצע צוק איתן¹¹². על פי עדויות שונות, סגן הרמטכ"ל אמר בפני קצינים בכירים כי מכתבו של וינטר הוא אחד הבעיות הקשות של צה"ל בעשר השנים האחרונות¹¹³.

גורם נוסף שמשמש כמנוע למלחמה ב'תהליך ההדתה' – כביכול- בצה"ל, הוא השפעתם של חיילים וקצינים דתיים על שירות נשים בצבא. בשנת תשע"א (2011) התעוררה סערה בעקבות דיווח על דו"ח שהוכן בהזמנתה של יועצת הרמטכ"ל לענייני נשים (יוה"ן), תא"ל גילה כליפי-אמיר. הדו"ח שחובר על ידי ד"ר נרי הורביץ ממכון אגורא קובע כי יישומה בפועל של תפיסת "השילוב הראוי" שנועדה להסדיר את שירותם של חיילים דתיים בצבא, הרחיק לכת עד כדי פגיעה בשירותן וקידומן של נשים.

הדו"ח המליץ להסדיר בפקודה מטכ"לית - שעד כה נמנעו בצה"ל מלנסח אותה במפורש - את מערכת היחסים הרגישה הזו, ולהתחשב בצרכיהן של חיילות ולא רק בנורמות של החיילים הדתיים. בין השאר הומלץ בדו"ח שחיילים שיצינו שאינם מוכנים לשמוע שירת נשים, נושא שיש לו גוונים הלכתיים ופוליטיים בצבא, לא יוכלו להיות קצינים בכלל הצבא ויפנו לנח"ל החרדי¹¹⁴.

דיון מיוחד שנערך בכנסת עסק במגמת ההקצנה הדתית בצה"ל המתבטאת בהדרת נשים ובפגיעה בזכויותיהן¹¹⁵.

להלן נמנה את הגורמים המרכזיים שהובילו את השיח שבא להכשיר את הקרקע ולעודד את שינוי התפיסה החינוכית שצה"ל מצוי בתוכו כיום.

¹¹¹ <http://news.walla.co.il/item/2764078>; www.haaretz.co.il/news/politics/1.2373864

¹¹² <http://www.kipa.co.il/now/57788.html>

¹¹³ עדויות בע"פ.

¹¹⁴ <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/261/667.html>

¹¹⁵ מיישבת הוועדה לקידום מעמד האישה יום שלישי, א' בטבת התשע"ב (27 בדצמבר 2011)

א. עיתון "הארץ" –

העיתון מנהל קמפיין תודעתי מתמשך לאורך השנים החל מ-2008, במסגרתו הוחדר לשיח הציבורי המושג "הדתה", ותכליתו יצירת פחד מפני השתלטות הדתיים הלאומיים על צה"ל.

לאורך השנים התפרסמו ב"הארץ" כתבות רבות ו"סדרת תחקירים"¹¹⁶ המשחירים את פעילותה של הרבנות הצבאית בכלל ושל ענף תודעה יהודית בפרט. במסגרת זו פורסמו מאמרי מערכת וכתבות רבות על ידי **עמוס הראל**, וכן על ידי **פרופ' יגיל לוי**¹¹⁷ - שאף הפך את סדרת מאמרי דעה שלו לספר מקיף שמהווה אבן יסוד בתפיסת ה"הדתה"¹¹⁸.

ב. עמותת חיל החינוך:

במהלך שנת 2012 הוקמה "עמותת חיל החינוך והנוער" ביוזמה של קצין חינוך ראשי דאז, תא"ל אלי שרמייסטר, ומספר בוגרים בכירים של החיל לדורותיו. בראש העמותה עומד יעקב קסטל, המשמש כיועץ אישי לקח"ר ומנהל תוכנית לב אהרון במכון הרטמן (השותף הבכיר בתוכנית מחצבי"ם). אלו הן מטרות העמותה, כפי שהוגדרו בישיבת הוועד המנהל מיום 3/8/2014:

"הסוגיה הראשונה שמטרידה אותנו וחייבים לעסוק בה היא דמותו של הצבא - צבא השם/ צבא קודש או צבא ממלכתי. קריטיות העיסוק בנושא עלתה כבר בדיונים קודמים ועולה ביתר שאת במבצע 'צוק איתן' בדף הקרבי של מח"ט גבעתי אל"מ וינטר, בפעילות חסידי ברסלב בשטחי הכינוס... ממסדים פוליטיים עומדים מאחורי ההתחדלות של הצבא... יש לרתום אנשי רוח ואנשי תקשורת שיעזרו לנו כדוגמת **יגיל לוי**, **נחום ברנע**¹¹⁹, **עמוס הראל**, ועוד".

העמותה פועלת בעיקר הרחק מעיני הציבור וקשה למצוא לפעילותה סיקור באתרי החדשות. עם זאת, גורמים המעורבים בפרטים מספרים כי הרושם של כל התכנסות של העמותה ניכר בתוך הצבא לאחר מספר שבועות.

ג. פרופ' יגיל לוי

אחד מאדריכלי הנחלת הפלורליזם הכפוי בצה"ל הוא פרופ' יגיל לוי. פרופ' לוי כתב כמה ספרים העוסקים בהשפעת הקצינים הדתיים והתפיסה הדתית לאומית על צה"ל, כאשר האחרון שבהם הוא הספר 'המפקד האליון'. בעיני רבים בשמאל נחשב יגיל לוי כבר סמכא בסוגיה זו ודבריו מהווים מקור לרבות מן הטענות בנושא זה.

בספרו האחרון תוקף לוי את המעמד המיוחד שהוקנה לרבנות הצבאית מאז קום המדינה כסמכות הלכתית צבאית בלעדית ולא רק כספק שירותי דת. כמו כן הוא מבקר באופן חריף את מעורבותה של הרבנות הצבאית בחיזוק רוח הלחימה של חיילי צה"ל. ניכר מדבריו שכל חיזוק לרוח הלחימה הנובע מן התנ"ך וממקורות יהודיים נחשב בעיניו כ'תאוקרטיזציה' פסולה, כמו כן מבקר לוי בספרו את התמיכה שתומכים רבני הישיבות והמכינות בתלמידיהם כדי לחזק אותם מול ההתמודדויות שמזמן להם השירות הצבאי ואת החשש לפגיעה בשירות הנשים בצה"ל בעקבות שירות החיילים הדתיים.

את עקבות מאבקו של לוי ושותפיו מול רבני המכינות והישיבות ניתן לפגוש בחשש שקיים אצל קצינים בכירים כיום ממפגש עם רבנים¹²⁰.

בשולי הדברים נציין כי לעניות דעתנו מחקריו של פרופ' לוי לוקים בעיוות או לכל הפחות בחוסר הבנה בסיסית של צורת החשיבה והלמדנות התלמודית והאמונית של בית המדרש הציוני דתי.

¹¹⁶ <http://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-1.2651883>

¹¹⁷ לדוגמא: <http://www.haaretz.co.il/magazine/.premium-1.2472342>

¹¹⁸ "המפקד האליון – התאוקרטיזציה של הצבא בישראל", יגיל לוי, 2015. בהוצאת עם עובד וספריית ספיר. ביקורת באתר "הארץ", <http://www.haaretz.co.il/literature/study/.premium-1.2916207>

¹¹⁹ ברנע, מהכתבים הבכירים של ידיעות אחרונות, שותף לתפיסת "ההדתה" ולמאבק נגדה. לדוגמה, בעיצומו של מבצע צוק איתן כתב ברנע: "הבעיה שעלתה במבצע הזה, ואולי היא עדיין בחיתוליה, מתרכזת בקצינים דתיים בוגרי ישיבת ההסדר בעלי. אל הטענות שהם מעלים בציבור מתלווים ביטויים משיחיים, חרד"ליים, שמקומם לא יכירם בצה"ל"

<http://www.kipa.co.il/now/58182.html>

¹²⁰ על פי עדויות של רבנים.

ד. המכון הישראלי לדמוקרטיה

במסגרת מסמך משותף למכון הישראלי לדמוקרטיה ולמכון למחקרי בטחון לאומי בנושא שירות נשים בצה"ל¹²¹ מוצגת סוגיית ה'הדתה' בצה"ל כגורם המרכזי לחוסר שילוב נשים בצה"ל. המלצות הדו"ח (עמוד 27) קובעות כי "במקרים שבהם העיקרון של גיוס חיילים דתיים וחרדים ושילוב בצה"ל מתנגש עם העיקרון המשמר את מעמדן של הנשים בצה"ל, יגבר האחרון, גם אם המשמעות היא ויתור על מתגייסים פוטנציאליים. יעדי הגיוס שייקבעו לגיוס חרדים צריכים להיות כאלו שלא יפרו את האיזון הנחוצך למניעת פגיעה במעמדן של נשים".

ה. המרכז הרפורמי לדת ומדינה

במאבק להוצאת תודעה יהודית מהרבנות הצבאית בלטה גם מעורבותו של המרכז הרפורמי לדת ומדינה, כפי שמפורט בדף עמדה שהוציא המרכז עבור ישיבת ועדת חוץ וביטחון של הכנסת:

"השתלטותו של ענף תודעה יהודית הביאה לפגיעה קשה בזכויות היסוד של חיילי צה"ל לשוויון ולחופש דת... פעילות הענף הייתה בבחינת כפייה דתית שהופעלה על קהל שבוי... מצב בו גוף בעל אג'נדה דתית פוליטית מתווה כיצד יראה החינוך לזהות יהודית הוא מסוכן, אנטי דמוקרטי ושומט את היסודות של צה"ל כצבא העם."¹²²

הגורמים הרפורמים היו בין מפעילי הלהץ על גורמי הצבא והדרג הפוליטי – משרד הביטחון, לנקוט בצעדים הדרסטיים שהחלישו את כוחה של הרבנות הצבאית בשנה האחרונה.

בהמשך דף העמדה מצהירים גורמי המרכז הרפורמי כי ימשיכו "לפקח" על פעילות הגוף החדש באכ"א, ולעקוב כי יינתן שוויון לגופים ליברליים.

¹²¹ שירות נשים בצה"ל - נסיגה או התקדמות.

https://www.idi.org.il/media/2468647/women_service_in_the_idf.pdf

¹²² המסמך שחושף: הרמטכ"ל נכנע לעמדה הרפורמית, סרוגים, 18.2.16

ה | תודעה יהודית

ב-א' שבט תשע"ו (11/1/16) אישר הרמטכ"ל את פירוק ענף תודעה יהודית ברבנות הצבאית, והקמת ענף מחודש תחת פיקודו הישיר של ראש אכ"א¹²³. הענף החדש אמור לאחד את הפעילות שבוצעה עד היום ע"י חיל החינוך והרבנות הצבאית בנפרד. לצורך הקמת הענף החדש נלקחו קצינים וחיילים מענף תודעה יהודית ומחיל חינוך ונעשתה חלוקת עבודה בין המרכיבים השונים של הענף החדש.

במסגרת שינוי זה, תחום "זהות-יהודית-ישראלית" שפעל עד לשינוי בחיל החינוך התחלק לשניים, כאשר נושאי ה"יהדות" עבר לאחריות הענף החדש באכ"א, ונושאי ה"ישראליות" נותרו בידי חיל החינוך.

יש לציין כי הענף החדש נמצא בתהליכי התהוות, ובשלב זה חלוקת התכנים והאחריות מתגבשת תוך כדי תנועה.

החלטה זו אינה רק שינוי מבני טכני בתוך צה"ל אלא החלטה מהותית שנובעת משינוי תפיסת העולם לגבי מהו צביונו הראוי של צה"ל, וכפי שיוסבר להלן.

תודעה יהודית – חיזוק רוח הלחימה

ענף תודעה יהודית ברבנות הצבאית עסק בהטמעת ערכים לאומיים של אמונה בצדקת הדרך, לא פחות משחיבר חוברות צבעוניות על הכרת חגי ישראל. התפיסה שחוללה את קיומו והיותה את סוד הצלחתו של הענף היא התפיסה של הרבנות הצבאית כגורם משפיע על כלל הצבא, הניצב ליד המפקד בקבלת ההחלטות ובשדה הקרב.

באופן זה נתפס הענף גם בעיני מבקריו ומתנגדיו. חוברת צבעונית על חג פסח אינה נתפסת כפגיעה בערכי היסוד של צה"ל, גם אם היא מחולקת לחיילים חילוניים, אך שיח של הכרה לאומית איתנה, חיבור למשימה, אמונה תמימה בצדקת הדרך, נכונות להקרבה ולמסירות מתוך אמונה – את זה לא הצליחו לסבול במסדרונות האליטה הפוסט-מודרנית בצבא ומחוצה לו.

כבר ב-2009 הובעה בכתבה ב"הארץ"¹²⁴ ביקורת על הרוח החדשה של הרבנות הצבאית שהביאה לעודף מוטיבציה ללחימה בעזה, ועל ההשפעה של הרבצ"ר תא"ל הרב רונצקי על רוח הלחימה.

להבנתנו, סגירת ענף תודעה יהודית, שפעילותו מנוגדת לשיח הרב-תרבותי הרווח בצמרת הצבא, נועדה ביסודה לעקר את ההשפעה של התפיסה היהודית-הלאומית על התנהלות הצבא, המאיימת על הצבא הממלכתי הפלורליסטי¹ וה'רב תרבותי'.

ראשית המאבק

החלטה זו הינה אקורד סיום למאבק של שנים ארוכות בין חיל החינוך לרבנות הצבאית בדבר האחריות על המורשת, המסורת, החינוך לערכים יהודיים בצבא.

בתחילת המאבק (2008) הדגיש עמוס הראל ב"הארץ" אילו מסרים של הענף מפריעים לו ולחבריו:

"מדינת ישראל וצה"ל בראשה רושמים דפים של שליחות ודבקות במשימה אשר הקימו אותה מאפר השואה למפעל מוסרי ומנצח (...). המודעות והיכולת להשתמש במנועים ובתוכנות הנלמדים מהתנ"ך ומורשת ישראל מעצימים את יכולת הצבא להשגת הניצחון (...). תחום תודעה יהודית פותח בפניכם את ארון הספרים היהודי כמקור לתעצומות נפש ומעמיד אתכם וחייליכם במרכז הפרק הבא של התנ"ך"¹²⁵

אם כן, לא הלימוד על העבר מפריע להם, אלא הטמעת המסרים של הכרה לאומית שחותרת ל"ניצחון" ולא ל"הכלה".

¹²³ <http://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-1.2819934>

¹²⁴ <http://news.walla.co.il/item/1426101>

¹²⁵ <http://www.haaretz.co.il/news/education/1.1355654>

לטעמם, הסיסמה: "תודעה יהודית לצה"ל מנצח" נחשבת לא רק לחדירה של הרבנות לגבולות הגזרה לתחומי אחריותו של חיל החינוך, אלא מהווה מכשול בתהליך עיצוב הצבא הפלורליסטי, שערכי 'הכרת האחר' וטוהר הנשק משמשים בו אבני יסוד, הרבה לפני מורשת הקרב וידיעת הארץ.

המאבק בין חיל החינוך לרבנות הצבאית

בעת כהונתו של הרב אביחי רונצקי כרבצ"ר, הורחבה והועצמה פעילותה של הרבנות הצבאית בכלל ושל ענף תודעה יהודית בפרט. פעילות זו נתפסה בעיני אנשי חיל החינוך כחדירה לתחום האחריות שלהם.

בעקבות הביקורת מצד חיל החינוך וגורמים מחוץ לצבא, בוצע תהליך הסדרה בהתאם לפקודת הארגון הצה"לית הקובעת כי "הרבנות הצבאית היא האחראית להוביל את תחום התודעה היהודית". מסמך ההסדרה אושר ע"י הרמטכ"ל גנץ ב-2009, ופורטו בו באופן קונקרטי גבולות הגזרה בין הרבנות הצבאית לחיל החינוך והשותפות הנדרשת במשימות השונות.

בהמשך נדרש גם מבקר המדינה לבירור סוגיה זו, ובדו"ח שפורסם ב-2012 קבע כי ההסדרה לא הוטמעה כראוי, וכי "נוכח החשיבות הרבה שמייחס צה"ל לערכים של **דבקות במשימה וחתירה לניצחון** ועל רקע החשיבות של **רוח הלחימה בצה"ל**, על הרמטכ"ל להסדיר את תפקידיהם של חיל החינוך והרבנות הצבאית בתחום החינוך, ולבצע בחינה מעמיקה בנוגע לסוגיית הסדרת פעילותם"¹²⁶.

יש לציין כי דיווחים מהשטח מספרים כי על אף מאבק הצמרת בין מפקדת קח"ר לרבנות הצבאית הראשית, בדרגי השטח ישנו שיתוף פעולה טוב וחיובי בין הרבנים הצבאיים לקצינות החינוך. במקרים רבים מערך החינוך מסייע לפעילויות של הרבנות ביחידות ולהפך. קצינות החינוך ביחידות לויאליות למפקדי היחידות ופועלות בדרך כלל בהרמוניה עם הרבנות כאשר זו רוח המפקד ביחידה.

ההכרעה

על אף מורכבות היחסים רבת השנים בין חיל חינוך לרבנות (שיש טוענים שקיימת עוד מאז הקמת המדינה¹²⁷) לאורך השנים היה מוסכם ש**סמכויות הרבנות הצבאית כוללות גם עיסוק בענייני התודעה היהודית** (בגרסאות שונות).

באופן מפתיע בשנה האחרונה **ביצע הצבא מהפכה משמעותית בתחום והוציא את ענף תודעה יהודית מתוך הרבנות הצבאית**.

חשוב לציין שמלבד ההשלכות המעשיות של הוצאת ענף תודעה יהודית מהרבנות הצבאית, **יש כאן אמירה משמעותית ביחס לצבא כצבא יהודי ולתפקיד הרבנים בו**. פעולה זו משדרת כי מבחינת הצבא תפקיד הרבנים הוא **לספק שרותי דת** בלבד והם נועדו רק בשביל מי ששומר תורה ומצוות באופן מלא.

מבחינת רובם של החיילים, גם מי שאינם שומרים תורה ומצוות באופן מלא, **הוא אדם שיש לו משמעות בחייהם**. כך הגדיר זאת האלוף (מיל.) גרשון הכהן:

"הרוב היהודי מתקיים לפי תפיסתי, באורח חייו הדתי, על פני רצף משתנה ודינמי, והוא מאוחד בזיקתו האותנטית לקודשי ישראל. כפי שמרתון אורבני נעשה לאירוע עירוני ממתג ומעצב, בזכות השתתפות עשרות אלפי ספורטאים חובבים המסיימים בתוצאה בינונית, כך בתופעה הדתית, דווקא למסה של יהודים 'חובבים', 'בינוניים' באפיונם הדתי, יש תפקיד מכונן בעיצוב ההווה הדתית במרחב הציבורי הישראלי. כאן טמונה מחלוקת מעניינת: כאשר רב צבאי אוסף לוחמים לתפילה בטרם קרב, מבחינת החילונים המובהקים רצוי שיפנה רק לדתיים מתויגים. צרוף האחרים, הנראים להם כחילונים, נתפס בעיניהם כמניפולציה מסיונרית. אולם 'חיילים אחרים' אלה, יודעים תפילה מבית אבא וזקוקים לה באופן לגמרי אותנטי, לא רק בטרם קרב. הרב הצבאי נדרש בהיבטים אלה לרוב חיילי צה"ל, השמחים בנוכחותו הצמודה"¹²⁸.

¹²⁶ דוח מבקר המדינה 62. פרק צבא ההגנה לישראל

¹²⁷ כפי שמתאר יגיל לוי בספרו את המאבק של חיל חינוך נגד ההחלטה שהרבנים הצבאיים ינהלו את לילות הסדר בצבא.

¹²⁸ גרשון הכהן: המאבק על ענף התודעה היהודית בצה"ל, 28 בינואר 2016

הוצאת ענף תודעה היהודית מהרבנות אומרת באופן בוטה: לרבנים אין מה לומר, ליהדות של הרבנים לא צריך להיות ביטוי בצבא. לומר - אין מקום לצביעת הצבא ב'צבעים יהודיים' אלא אוניברסליים כלליים שבבסיסם 'ערכי האדם' ולא ערכי היהדות.

תוצאות השינוי¹²⁹

- ביטול תוכנית לימוד תנ"ך למפקדים בדרגת סא"ל ("מאה לסא"לים").
- ביטול עזרי מולטמדיה למפקדים על התנ"ך, פרישת שבוע ומועדי ישראל.
- ביטול פרויקט ספרי יהדות וגבורה יהודית (בוטלה רכישת כ-20,000 ספרים).
- ביטול ימי עיון לחיילות.
- תכני היהדות יכוונו רק לחיילים דתיים ויחולקו רק בבתי הכנסת, ולכן יודפסו בכמויות נמוכות בהרבה (למשל חוברת לפורים מודפסת ב-5,000 עותקים במקום 25,000 בעבר).
- מפקדים לא ירשמו להשתלמויות של הרבנות.

השפעות על הלכי הרוח בצבא

"אווירת טרור" וחשש כלפי הרבנות:

המאבק ארוך השנים בין חיל החינוך לרבנות הצבאית הוכרע ע"י הרמטכ"ל לרעת הרבנות. דבר זה משדר לשדרת הפיקוד בצבא מסר שלילי כלפי מעמד הרבנות, שתוצאתו הינה בלבול ולעיתים הדרה מכוונת על ידי מפקדים של פעילויות ותכנים של הרבנות.

מדיווחים מהשטח עולה כי כיום ישנם מפקדים החוששים לפתוח תכניות של הרבנות הצבאית ביחידותיהם, מחשש שהדבר יפגע בתדמיתם בעיני הפיקוד הבכיר ויפגע בהמשך קידומם האישי בצבא.

טלטלה ועיצוב מחדש של תכני מערך החינוך:

הקמת הענף החדש מכריחה את שני הגופים (חיל החינוך והרבנות) לעיצוב מחדש של עולמות התוכן והפעילויות של כל אחד מהם. האיחוד מייצר טלטלה בסדר הפנימי שהיה קיים בכל חיל ומחייב סדר חדש של מערכי החינוך.

למשל, חיל החינוך אשר אמור להפריד את תחום "זהות ישראלית יהודית", נדרש לסווג ולהגדיר מחדש מה נכלל תחת "יהדות" ומה נחשב ל"ישראליות". ניתן להניח כי חיל החינוך מצידו לא יוותר בקלות על "נכסיו" וישאף להרחיב את כנפי ה"ישראליות" עד כמה שיוכל. בנוסף, נודע לנו כי מתבצעים שינויי סגנון, תוכן וניסוח בתכני החינוך בכדי להגדיר כמה שיותר פעילויות כ"ישראליות" ולא כיהודיות, מה שישאיר בידיו יותר תקנים ותקציבים.

אנו מעריכים כי במהלך השנה הקרובה כלל המערך החינוכי יעבור טלטלה ועיצוב מחדש, הן ברבנות והן בחיל החינוך, לכן, החודשים הבאים מהווים תקופת עיצוב והכרעה כיצד יראה החינוך בצבא, ומה יהיו גבולות הגזרה והאחריות בין חיל החינוך, הרבנות ואכ"א.

ו | כפייה מצפונית, פלגנות וקונפליקטיזם

בשנים האחרונות, וביתר שאת בשנה האחרונה, עלו לדיון ציבורי-תקשורתי וכמובן גם פנים-צה"לי סוגיות רבות סביב המתח בין הדת והצבא והתנהלותם או דרישותיהם של החיילים הדתיים אל מול צורכי וערכי צה"ל. מהצטרבות המקרים כמו גם ההכרעות שניתנו בסופו של דבר, עולה מאליה **ההנחה כי ישנה מגמה ליצור 'קונפליקטיזם' (=יצירת ניגוד מכוונת) בין הצבא לבין הדת ולעורר קושי בחיבור הטבעי בין החייל הדתי לצבא.**

על רקע שיח ה'הדתה' (עיין לעיל פרק ד') מקבלת תמונת מצב זו משנה תוקף. להלן כמה מהסוגיות שעלו בתחום:

- **הדרת הרבנים הראשיים** - מניעת השתתפותם של הרבנים הראשיים בהכנסת ספר תורה בחטיבת הקומנדו¹³⁰. לאחר החשיפה בתקשורת (ערוץ 2) איסור ההשתתפות בוטל¹³¹.
- **איסורים מקומיים על כניסת רבנים אזרחיים לבסיסי צה"ל כדי להעביר שיעורים** (למשל בה"ד 1) – בעקבות המסרים השונים של הרמטכ"ל ביחס לנושאי דת ורבנות, נוצרה בצבא אווירה היוצרת חשש בקרב המפקדים משימוש מפעילויות שהרבנות מציעה ליחידות. במספר בסיסים יצאו הנחיות ע"י מפקדים לאסור כניסת מרצים אזרחיים מטעם הרבנות (תוך החלת האיסור גם על מרצים מטעם חיל החינוך). בחלק מהמקרים ההנחיות בוטלו מיידית, ובחלק הן נותרו בעינן. לדוגמה, עד לאחרונה הגיע לבה"ד 1 בכל שבת שניה מרצה אורח מהרבנות (וגם מחיל החינוך). כעת נאסרה כניסת מרצים, כך שלא מגיעים מרצים לא מטעם הרבנות ולא מטעם חיל החינוך. כאמור לעיל, דיווחים מהשטח מספרים כי ישנה **אווירה של חשש בקרב המפקדים להפעיל תכניות של הרבנות הצבאית, מחשש כיצד ישפיע הדבר על תדמיתם בעיני הפיקוד הבכיר בצבא.**
- **פרשת "יזכור"** – הרמטכ"ל לשעבר בני גנץ קבע כי יש להשתמש בנוסח "יזכור אלוקים" המופיע בפקודות המטכ"ל, ולא בנוסח "יזכור עם ישראל"¹³² (יוני 2011). לאחר לחץ ציבורי נגדי, מינה הרמטכ"ל צוות שידון בנושא, אשר המליץ להשתמש בנוסח הקודם ללא אזכור 'אלוקים'. גנץ קיבל את המלצות הצוות, ושם 'אלוקים' הוסר מתפילת היזכור (אוגוסט 2011)¹³³.
- **כפייה על שמיעת שירת נשים** - צוערים בקורס קציני חי"ר שסירבו להאזין לשירת חיילות בערב מורשת קרב שהוקדש למבצע "עופרת יצוקה", הודחו מן הקורס¹³⁴ (2011). בהמשך (2012) אף יצאה פקודה רשמית האוסרת לאשר יציאה מטקסים צבאיים רשמיים בהם ישנה שירת נשים¹³⁵, למעט אירועי הווי ותרבות.
- **מניעת גידול זקנים בצבא – הדרת הדתיים והדת** בדצמבר 2015 נכנסו לתוקף הנחיות חדשות בנוגע לאישור גידול הזקן בצבא, במסגרתן הוקשחו הנהלים לקבלת אישור. על פי הנהלים החדשים, לא מספיקה המלצת הרב הצבאי אלא יש צורך באישור נוסף ע"י מפקד ישיר בדרגת סא"ל, ולאחר מכן אישור קצין שלישות בדרגת אל"מ¹³⁶. בעקבות כך פורסמו עדויות רבות של **חיילים דתיים שהוכרחו לגלח את זקנם** כיוון שלא קיבלו אישור להמשיך ולגדל אותו. לאחר התערבות לחץ ציבורי הובטח רשמית ע"י צה"ל כי חיילים דתיים לא ייפגעו, אך המציאות מוכיחה אחרת. בהמשך (אפריל 2016), פורסמה הנחית ראש אכ"א כי גם חייל או קצין שקיבל אישור זקן, **לא מורשים להשתתף בטקסים ייצוגיים**¹³⁷. יתרה מכך, במקרים בהם ההשתתפות בטקס הכרחית (כגון בטקס סיום קורס) החייל / הקצין יודח מהקורס אם לא יגלח את זקנו.

¹³⁰ http://www.mako.co.il/news-military/security-q1_2016/Article-0fce00de7d58351004.htm

¹³¹ http://www.mako.co.il/news-military/security-q1_2016/Article-2119834c5459351004.htm

¹³² <http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.1176974>

¹³³ <http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=819996>

¹³⁴ <http://www.haaretz.co.il/1.1446935>

¹³⁵ <http://www.inn.co.il/News/News.aspx/233705>

¹³⁶ [/http://www.93fm.co.il/radio/286020](http://www.93fm.co.il/radio/286020)

¹³⁷ http://www.mako.co.il/news-military/security-q1_2016/Article-1ed719a73b25351004.htm

לדוגמא:

ב-14.6.2016 נדרש צוער בקורס קצינים של הגנה אווירית (הגנ"א) לגלח את זקנו שעות ספורות לפני טקס סיום הקורס בשל פקודת הזקן, למרות שקיבל לכך אישור מרבנות חיל האוויר.

הצוער אוים בהדחה מהקורס אם לא יגלח את זקנו ונאלץ להתגלח בכדי לא לפגוע בעתידו הצבאי¹³⁸.

מוקדם יותר פורסם¹³⁹ כי חייל שהיה עתיד לצאת לקורס פיקודי לא קיבל אישור לגדל זקן למרות המלצת הרב הפיקודי, כיוון ש"מצופה ממפקד בעתיד להתגלח".

ב-14.4.16 נאמר ללוחמים בגדוד 202 בחטיבת הצנחנים, כי החיילים הדתיים עם הזקנים אינם יכולים לקחת חלק בטקס רשמי וייצוגי שיתקיים ב"יד ושם", כיוון שעל פי הנוהל החדש מי שמתתף בטקס - חייב להיות מגולה גם אם יש לו אישור לגדל את זקנו¹⁴⁰.

בחדשות ערוץ 2 פורסם¹⁴¹ כי חייל שהגיש בקשה לקבל "פטור זקן" קיבל ממפקדו את התשובה הבאה: **"שמירת מצוות וניהול אורח חיים דתי אינם מהווים עילה עבור גידול זקן"**. בדובר צה"ל הדגישו לאחר מכן כי לא מדובר במדיניות צה"ל, אך מקרה זה מדגיש כי כיום לכל מפקד ישנה אפשרות לקבוע קריטריונים בעצמו, ואין מדיניות ברורה המונהגת בכלל הצבא.

פורסמו מקרים רבים נוספים בהם חיילים דתיים לא קיבלו אישורים¹⁴². יש לציין כי במסגרת עתירה לבג"ץ בנוגע לזקנים, קבע שופט בית המשפט העליון כי אין הצדקה דתית לגידול זקן¹⁴³.

במהלך זה ישנן שתי בעיות מהותיות:

1. כפייה אנטי-דתית.
 2. יצירה מובנת של התנגשות בין החייל הדתי לבין "פקודה" - מה שמעצים את האווירה ששירות דתיים בצה"ל לא אפשרי ואף מסוכן, "סרבנים סדרתיים", "עושי בעיות".
- **השתתפות חובה לחיילי צה"ל בהצגות שכללו תכנים פרובוקטיביים** בתיאטרון הקאמרי ("גטו", "להנך את ריטה")¹⁴⁴.
 - **בתוכניות הבינוי החדשות של צה"ל, מגורי בנים ובנות הם במתחמים שונים באותו בניין, ללא מחיצה או דלת ביניהם, עם מבואה משותפת** (כיום קיימת הפרדת מבנים וגידור בין מגורי שני המינים)¹⁴⁵.

¹³⁸ <http://www.srugim.co.il/151462-%D7%A2%D7%A8%D7%91-%D7%98%D7%A7%D7%A1-%D7%94%D7%A1%D7%99%D7%95%D7%9D-%D7%A0%D7%90%D7%9E%D7%A8-%D7%9C%D7%A6%D7%95%D7%A2%D7%A8-%D7%94%D7%93%D7%AA%D7%99-%D7%AA%D7%AA%D7%92%D7%9C%D7%97-%D7%90%D7%95>

¹³⁹ <http://www.srugim.co.il/145622-%D7%9E%D7%A7%D7%95%D7%9E%D7%9D-%D7%96%D7%95-%D7%94%D7%AA%D7%A9%D7%95%D7%91%D7%94-%D7%A9%D7%A7%D7%99%D7%91%D7%9C-%D7%97%D7%99%D7%99%D7%9C-%D7%91%D7%99%D7%A7%D7%A9-%D7%9C%D7%94%D7%AA%D7%92%D7%9C%D7%97>

¹⁴⁰ <http://www.kipa.co.il/now/67278.html>

¹⁴¹ http://www.mako.co.il/news-military/security-q2_2016/Article-e6abe32ffe51451004.htm?sCh=3d385dd2dd5d4110&pld=1434139730

¹⁴² <http://www.srugim.co.il/142871-50-%D7%97%D7%99%D7%99%D7%9C%D7%99%D7%9D-%D7%93%D7%AA%D7%99%D7%99%D7%9D-%D7%97%D7%95%D7%99%D7%99%D7%91%D7%95-%D7%9C%D7%92%D7%9C%D7%97-%D7%96%D7%A0%D7%9D-%D7%A2%D7%93-%D7%99%D7%95%D7%9D-%D7%A8>

¹⁴³ <http://www.inn.co.il/News/News.aspx/320254>

¹⁴⁴ עולם קטן, גיליון 537, פרשת כי תשא תשע"ו <http://www.flipsnack.com/79987ECF8D6/537-ftm2c6w0k.html?pn=2>

- הגבלת גיל המג"דים תוך פגיעה באפשרות קידום של בוגרי ישיבות¹⁴⁶ - במסגרת התכנית הרב-שנתית של צה"ל שאושרה לאחרונה, הוחלט על הצעת גיל משרתי הקבע בצה"ל. במסגרת זו יוכל להתמנות לתפקיד מג"ד רק קצין שטרם מלאו לו 32 שנים. משמעות הגבלה זו היא שתלמיד שהתגייס לאחר מספר שנות לימוד בישיבה גבוהה או מכינה ("תורתו אומנותו") והתחיל לטפס במסלול ההתקדמות בצבא, ימצא את עצמו מבוגר מידי מכדי להתמודד על תפקיד מג"ד, ולא יוכל להמשיך להתקדם. הסיבה הרשמית להגבלה זו הינה כלכלית, אך ניתן להעריך כי מעורבים גם שיקולים מכוונים במטרה לפגוע באפשרות הקידום של הקצינים הדתיים בוגרי המכינות והישיבות.
- שינוי פקודת "השילוב הראוי" ל-"שירות המשותף" - פקודת השילוב הראוי נועדה לאפשר שירות של חיילים דתיים בצבא באופן שלא יפגע באורח החיים הדתי שלהם. הפקודה קבעה את ההתנהלות המתאימה בשירות חיילים וחיילות באופן שלא יפגע בחיילים הדתיים ומצד שני יאפשר את שילובן של הבנות בצה"ל בתפקידים נוספים. בשלבים מאוחרים יותר עודכנה הפקודה ונקראה 'שירות משותף לחיילים וחיילות בהיבט השילוב הראוי'¹⁴⁷. פקודה זו לא עוסקת בהיבטים הקשורים לדת בלבד, אלא מתמקדת ברובה בשירות משותף של גברים ושל נשים גם ללא קשר לדת. מטה היוה"ל"ן וארגוני הנשים פועלים כיום לשינוי פקודת השילוב הראוי לפקודת השירות המשותף שתעמיד את חשיבות שירות הנשים בצה"ל מעל הכל ותפגע בחיילים הדתיים וגם בהיבטים אחרים של מקצועיות והקצאת משאבים. עקרונות הפקודה לפי מה שמסר דובר צה"ל הם¹⁴⁸:
 - א. לצד עליונות המשימה המבצעית, צה"ל יקיים את עקרון השוויון לכל, וכפועל יוצא מכך אסורה הדרת הנשים בצה"ל. כל תפקיד יהא פתוח לשיבוץ בפני כל חייל או חיילת, גברים ונשים כאחד, ובתנאי שהוא עומד בשלושה קריטריונים מצטברים: עמידה במשימה המבצעית, יכולת פעולה בסביבה המבצעית ויכולת שיבוץ בהיקפים הולמים למסגרות השונות.
 - ב. הסמכות הבלעדית הקובעת בצה"ל וביחידותיו היא סמכות המפקד ואין אחרת זולתה. המפקדים יקבעו, ללא כל התערבות חיצונית, את אופיין ודרך פעילותן של היחידות, בכפוף למדיניות צה"ל ולפקודות שבתוקף.
 - ג. בכל מקרה של שאלה או ספק בתחום הדתי-הלכתי, יכולים המפקדים להיוועץ ברבנים הצבאיים, ולצורך כך רק סמכות הלכתית אחת בצה"ל – הרב הצבאי הראשי לצה"ל.
 - ד. נשים וגברים כאחד ימשיכו להופיע ולשיר באירועים צבאיים, בין אם אלו אירועים רשמיים ובין אם אירועי הווי.

באירועי הווי ונופש (בלבד) תתאפשר לחיילים שהפעילות פוגעת באמונתם או באורח חייהם אי-השתתפות, על-פי פקודות הצבא. באירועים ממלכתיים ו/או רשמיים ישתתפו כולם ולא תותר יציאה מהם. באירועים במדרג הביניים (שאינם ממלכתיים ו/או רשמיים, ושאינם אירועי הווי) תהא חובת השתתפות מלאה, כאשר אישור אי-השתתפות פרטני יינתן לשיקול דעת מפקדים - כל מקרה ייבחן לגופו.

¹⁴⁵ <http://xnet.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4801246,00.html>

¹⁴⁶ http://www.kipa.co.il/now/67999.html?utm_source=&utm_medium=&utm_campaign

¹⁴⁷ <https://mobile.idf.il/DocumentTemplates/OPGENERALMOBILE/2030/11100>

¹⁴⁸ שירות נשים בצה"ל, מחקר שפורסם ע"י המכון הישראלי לדמוקרטיה בשיתוף המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS), תגובת דו"צ, עמ' 41.

https://www.idi.org.il/media/2468647/women_service_in_the_idf.pdf

ז | פגיעה ברבנות הצבאית

בתקופה האחרונה ניכרת פגיעה משמעותית ברבנות הצבאית. פגיעה זו מתבטאת בעיקר ב:

- פירוק ענף תודעה יהודית ברבנות הצבאית.
- הפרטת תחום הכשרות בצבא ל"מיקור חוץ", וקיצוץ משמעותי בתקציב הכשרות¹⁴⁹.
- קיצוץ של 25% בתקני הרבנות הצבאית¹⁵⁰, כחלק מקיצוץ רוחבי באגפי המטה בצה"ל (כולל חיל החינוך).
- פירוק גדודי הסריקה (זיהוי חללים) של הרבנות –

אחד מתפקידיה המשמעותיים של הרבנות הוא האחריות לתחום זיהוי החללים והקבורה בצה"ל. חוד החנית של פעילות זו הם "גדודי הסריקה" המורכבים מלוחמים לכל דבר בעלי הכשרה ייעודית לסריקה וזיהוי חללים בשטח. עד לאחרונה פעל כל גדוד כמסגרת אורגנית בתוך אגד לוגיסטי של הפיקודים המרחביים.

במסגרת שינויים שעורכת מפקדת השלישות באכ"א תתבצע "הוספת כשירות סריקה לצוות האית"ן האוגדת", שבמסגרתה חלק מהפלוגות בגדודי הסריקה יפורקו ויפוזרו בין האוגדות, וישולבו בצוות משולב ת"פ קצין שלישות מתחום איתור הנעדרים (אית"ן).

משמעות הדבר היא שגדודי זיהוי החללים הקרביים של הרבנות הצבאית מפורקים, וצוותיהם עוברים לתפקד תחת יחידת איתור נעדרים של חיל השלישות, שאין לה ידע והכשרה בתחום זיהוי החללים. בנוסף, בניגוד לגדודים אורגניים, במסגרות קטנות ומפוצלות שכאלו האפקטיביות של יכולת פעולה תפגע מאוד.

להבנתנו, חוסר ההיגיון המערכתי שבשינוי זה מלמד כי מהלך זה נוצר מתוך כוונה ישירה לפגוע ברבנות הצבאית ע"י פירוק מהנכסים המשמעותיים ביותר שלה.

מעבר להחלשת הרבנות בעקבות שינוי זה, עבודת הקודש של זיהוי החללים וההכרעות ההלכתיות הנדרשות בתחום זה, לא תהיינה באחריותה הבלעדית של הרבנות.

- ניסיון למנוע מן הרבנים הצבאיים לנאום בטקסים¹⁵¹ - קח"ר, תא"ל אבנר פז-צוק, פנה (תחילת 2015) לראש אכ"א וטען יש טעם לפגם בכך שהדמויות המרכזיות בטקס ההשבעה, לצד מפקד היחידה, הינם הרב החיילי ורב היחידה, משום שלדבריו - "הטקס אינו טקס דתי ואין סיבה שייראה כך". הקח"ר דרש כי מי שילוה את האישיות המרכזית בטקס יהיה מפקד היחידה ללא ליווי של רב, פרק התנ"ך ייקרא ע"י אחד מהמפקדים ולא ע"י הרב, ו"דבר רב החיל" יבוטל לגמרי.

בפועל ניתן למצוא מקרים בהם רב לא הורשה לנאום. לדוגמה בטקס ההשבעה של חיילי חטיבת גולני (3/6/2016), רב פיקוד הצפון, שאמור היה לשאת דברים במהלך ההשבעה כפי שהיה נהוג עד כה בטקסי ההשבעה בגולני, עודכן ברגע האחרון כי לא יוכל לנאום בטקס¹⁵².

- ניסיון להורדה בדרגה של הרבנים הצבאיים – פורסם כי גורמים שונים מנסים להוביל לקיצוץ בתקני רבני הפיקודים¹⁵³ והורדת דרגתם מסא"ל לרס"ן. הורדת דרגה משמעותה פגיעה משמעותית בסמכות ובאחריות, ובעיקר במעמד בין שאר קציני המטה. לצורך הבנת העניין נדגיש כי קציני המטה בפיקוד הינם בדרגת אל"מ, וכבר כיום הרב הפיקודי הינו סא"ל – דרגה אחת פחות. הורדה נוספת תפגע אנושות במעמד וביכולת ההשפעה של הרב הפיקודי.

¹⁴⁹ <http://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.2874612>

¹⁵⁰ <http://www.kipa.co.il/now/64200.html>

¹⁵¹ <http://www.maariv.co.il/news/military/Article-467745>

¹⁵² <http://www.tel-avivtimes.com/national/events/12123.html>

¹⁵³ <http://www.inn.co.il/News/News.aspx/312446>

- **הוראה ליחידות שלא לקבל פעילויות חינוך ללא מימון**¹⁵⁴ - לאור הטענה כי הרבנות העניקה את הפעילויות על חשבון תקציב הרבנות ותרומות לעומת חיל החינוך שדרש את המימון מהיחידות עצמן¹⁵⁵. נודע לנו מגורמים המעורבים בפעילות הרבנות הצבאית כי חרף הטענות הללו, חיל החינוך מספק ליחידות פעילויות חינוך בחינם בכמות רבה יותר מהרבנות, בסיוע תרומות חיצוניות של הארגונים החיצוניים (בינ"ה, קרן פוזן ועוד).
- **הנחיית קשל"ר לטיפול בחללים בשגרה – ללא תפקיד לרב הצבאי** – נודע כי לאחרונה הופצו הנחיות לטיפול בחללים בשגרה בצה"ל, בהם מפורטים תפקידי הגורמים השונים בארוע. **למרבה הפלא, במסמך זה לא הופיע בכלל תפקיד הרב הצבאי.**

ח | סיכום והמלצות

כפי שעולה מכל האמור לעיל, בשנים האחרונות השתלטה על חיל החינוך מגמה לבנות אלטרנטיבה¹⁵⁶ לזהות היהדות המסורתית והמקובלת בצבא ובציבור – כפי שמיוצגת ע"י הרבנות הצבאית – ומכאן החל בחיל החינוך עיסוק בזהות היהודית וחינוך אליה, כשהמטרה המרכזית היא לחנך ליהדות 'פלורליסטית - רב תרבותית'.

כתוצאה מכך, המשימה המרכזית שחיל החינוך עוסק בה כיום היא זהות אוניברסלית וליברליזם, הרבה יותר מאשר ערכים יסודיים לתפקיד הצבא בהם התמקד חיל החינוך בתקופות קודמות כגון: רוח לחימה, מורשת קרב וידיעת הארץ. ערכים אלו ממוקמים בתחתית סדרי העדיפויות, ולמושגים כמו "דבקות במשימה", "חתירה לניצחון" אין מקום בלקסיקון הזה.

אולם הבעיה אינה נעצרת רק בחיל החינוך. כל קצין לאורך כל מסלול ההתקדמות יונק את הערכים הללו בהכשרות החובה, ואת השפעות השיח ה'פלורליסטי' ראינו במגוון תחומים בהתנהלות הצבא (תפיסת השואה, תפקיד הצבא, דת, מוסר לחימה, הנרטיב של האויב וכד').

הדבר גורם לכך שלעומת המצב בעבר, אז מפקדים רבים ראו במסורת ישראל והרב הצבאי מקור להשראת ערכי לחימה, ציונות ולכידות, היום המפקדים מפחדים מהכנסת רבנים כדי שלא יצטיירו כקיצוניים ולאומניים. והקונפליקט המדומה בין ערכי המסורת לבין הצבא הולך ומעמיק.

⚡ ⚡ ⚡

מסקנות

- הרחבת הסמכות של חיל חינוך לעסוק במושגי הזהות היהודית והגדרתה מובילים בהכרח לקונפליקט ולמתח בתוך הצבא.
- **ראוי היה שחיל חינוך יעסוק בציונות, באמונה בצדקת הדרך, בלימוד ההיסטוריה היהודית וידיעת הארץ, וימנע מלעסוק בהגדרה מהי יהדות.** הרצון של חיל חינוך לעצב מחדש את הזהות היהודית כפלורליסטית, גרם למוטיבציה לסלק מהדרך את הרבנות הצבאית ואת ענף תודעה יהודית, שלא מתאימים לשיח החדש ולערכיו- פוסט מודרניות ולמעשה פוסט-ציונות.
- בנוסף, מנקודת מבטנו, התפיסה שרואה בצבא כלי לשינוי פני החברה בישראל - "מחנך העם", כפי שהגדיר זאת אלעזר שטרן, הינה שגויה ומסוכנת. הצבא הוא צבא העם ואין להשתמש בו כדי לשנות את העם.
- יש לפעול להחזרת חיל החינוך לתפקידו המקורי- חינוך לרוח לחימה ולאהבת הארץ.
- יש לבחון את תקינות המעורבות של גורמי החוץ המובאים בדו"ח בתוכניות ההכשרה השונות במספר תחומים: תכנים, מכרזים, מטרות, ניגודי אינטרסים וכדומה.
- יש לבחון את השפעת תהליכים אלו על רוח הלחימה, על המוכנות לביצוע המשימה, ועל נכונות ומוכנות הפיקוד הבכיר של צה"ל לבצע את תפקידו כזרוע הלוחמת של הדרג המדיני.

⚡ ⚡ ⚡

נספח א | זהות מורכבת ורב תרבותיות

באייר תשע"א (מאי 2011) גובשו תחומי העשייה ועקרונות התשתית להינוך בצה"ל במסמך ארוך המפרט את "תורת ההינוך" בצה"ל, אשר אושר ע"י הקה"ר תא"ל אלי שרמייסטר. הספר "מהווה את תשתית התורה המקצועית הבסיסית לעיסוק בהינוך בצה"ל"¹⁵⁷.

מסמך זה עוסק בהרחבה בסוגיית הזהות. הפרק השלישי שלו מוקדש כולו ל"זהות-ישראלית-יהודית", ובו פורס חיל ההינוך את משנתו בתחום זה. יש לציין כי נושא זה מופיע הרבה לפני סוגיות היסוד של ההינוך בצה"ל – מורשת קרב, ידיעת הארץ, מנהיגות.

במסגרת זו ניכר כי העיסוק ב"זהות" מאופיין בעיקר בסימני שאלה - לבטים, מורכבויות ומתן ביטוי לקולות מגוונים. אם מטרתו של מסמך "ייעוד וייחוד" הייתה להשלים את החסר בחיזוק הזהות הישראלית-יהודית של הלוחם, הרי שבביטוי שלו בפועל ב"תורת ההינוך" הדגש הוא על השאלה וערעור הזהות:

"במובנים מסוימים העיסוק בשאלות זהות חורג מהיגיון הפעולה של המערכת הצבאית. כעוד שבתחומים רבים נדרש צה"ל להנחיות ברורות ולמסרים חד-משמעיים, הרי שבסוגיות של זהות יש מקום להתלבטות, לזוויות ראייה שונות ולמתן ביטוי לקולות מגוונים"¹⁵⁸.

"זהות היא דינאמית ומצויה בתהליך נמשך של צמיחה והתהוות. היא איננה נתונה או קבועה, אלא מתפתחת מתוך יחסים חברתיים, מתוך מפגש או עימות. קיומו של שיח על זהות אף הוא תורם לבנייה"¹⁵⁹.

"עיסוק בשאלות זהות מתאפיין במורכבות (ההדגשה במקור). תשובות לשאלות זהות אינן קבועות ונתונות אפריורית, אלא מתבררות מתוך התהליך"¹⁶⁰.

נזכיר כי עיסוק כזה בסוגיות של זהות נושא אופי בולט של שיח פוסט-מודרניסטי המרבה לעסוק בזהויות השונות ובמורכבות שלהן.

רב תרבותיות – וריבוי זהויות

התפיסה החינוכית - חברתית של צה"ל בנויה על אימוץ עיקרון ה"רב-תרבותיות"¹⁶¹ כאשר 'שיח הזהויות' הוא חלק מהמעבר מתפיסה לאומית לתפיסה 'רב-תרבותית'.

הגישה ה'רב-תרבותית' ("Multiculturalism") מדגישה את חשיבות הקבלה של זהויות תרבותיות שונות, במיוחד במסגרת של מדינות קולטות הגירה. התפיסה הרב-תרבותית מניחה כי אדם יכול להיות שותף בכמה הקשרים ומעגלים של זהויות ולנוע בחופשיות ביניהם.

במובן הלאומי גורמת גישת הרב-תרבותיות למעבר מתפיסה לאומית לתפיסה פוסט לאומית. המעבר לפוסט לאומיות מתאפיין בעיקר בויתור על הזיהוי של האדם עם המדינה, כיון שבניגוד לתפיסה הלאומית על פיה המדינה היא הביטוי הפוליטי של ה"אנחנו", קרי העם – הלאום, בתפיסה הרב-תרבותית במקום לדבר על העם מדברים על החברה. כך, לדוגמה, במקום השיח הלאומי על מדינת העם היהודי מתקבע שיח על 'החברה הישראלית'. שיח הזהויות, שמטרתו הרשמית ליצור חיבור בין חלקים שונים בחברה, הופך בסופו של דבר דווקא לכלי המפורר החברה לרסיסים, כיון שהוא משמיט את הבסיס המרכזי של הזהות - הלאום. עם התפתחותו של שיח הזהויות של החברה הישראלית, הכולל את כל חלקי החברה ישראלית תחת זהות 'מלאכותית' אחת, נוצרת התנגדות להגדרת מדינת ישראל כמדינת הלאום¹⁶².

¹⁵⁷ תורת ההינוך, פתיחה, עמ' 7.

¹⁵⁸ תורת ההינוך, פרק ג' – זהות ישראלית-יהודית, עמ' 53

¹⁵⁹ תורת ההינוך, פרק ג' – זהות ישראלית-יהודית, עמ' 47

¹⁶⁰ תורת ההינוך, פרק ג' – זהות ישראלית-יהודית, עמ' 53

¹⁶¹ לדוגמה במסמך "ייעוד וייחוד" סעיף 11 ובמסמך "תורת ההינוך" עמוד 180

¹⁶² ביטוי להתנגדות הזו ניתן לראות בביקורת והאשמה שמופנית מכיוון חיל הינוך לאנשי ענף תודעה יהודית שמואשמים ב'לאומנות'. הלאומיות נתפסת כלאומנות, מושמעת ונעשית מוקצית.

המעבר לתפיסה רב-תרבותית גורם במקביל לשינוי היחס למושג 'דמוקרטיה'. בזמן שהלאומיות נתפסת באופן חיובי והזהות הלאומית הקולקטיבית היא הכלי המאחד את החברה, הדמוקרטיה נתפסת כפשוטה - שלטון העם - בתור כלי פרקטי לניהול הסדר הציבורי.

המעבר לחברה רב-תרבותית גורם לשינוי פירוש המושג 'דמוקרטיה' ומכניס בו משמעויות אחרות, מהותיות יותר, כך שהדמוקרטיה נהפכת מכלי לערך. ערך זה כולל בתוכו משמעויות שונות כגון זכויות אדם, זכויות המיעוטים להתקיים בצל הרוב (דבר המוביל להפליה מתקנת לטובתם), שוויון ועוד, אבל חסרה בו הנקודה הבסיסית של שלטון העם. הדמוקרטיה המהותית מתנגדת כמובן ללאומיות ומובילה פעמים רבות להעדפה של שלטון הפקידים על פני שלטון העם.

להרחבה על רב-תרבותיות ופוסט-לאומיות ניתן למצוא במאמר "המדינה נגד הלאום: הערות על הפוסט-לאומיות" מאת מעוז עזריהו¹⁶³ ובמאמר "למה נכשלה הרב תרבותיות במערב ומי מרוויח מזה" מאת ד"ר פנחס יחזקאלי¹⁶⁴.

¹⁶³ המדינה נגד הלאום: הערות על הפוסט-לאומיות" מאת מעוז עזריהו
¹⁶⁴ "למה נכשלה הרב תרבותיות במערב ומי מרוויח מזה" מאת ד"ר פנחס יחזקאלי

נספח ב | שינוי השיח ה'דמוקרטי'

שינוי השיח הדמוקרטי

כדי להבין טוב יותר את תפקידו של מכון הרטמן כגוף מחולל שינוי יש להרחיב מעט את היריעה בנוגע לתהליך נוסף שעברה החברה הישראלית - **שינוי השיח הציבורי לשיח "פלורליסטי"**. תהליך זה הוא המהפכה השנייה שאותה מובילה קבוצת ארגונים. קדם לה תהליך **שינוי השיח ה"דמוקרטי"** בשיח הציבורי, במערכת החינוך ובמסגרת הצבאית. לשינוי השיח הזה אחראים במידה לא מבוטלת המכון הישראלי לדמוקרטיה ומכון הרטמן כפי שיתואר בהמשך.

שינוי השיח הדמוקרטי גורם לניגוד בין הלאומיות לבין 'ערכי הדמוקרטיה', המוביל להעדפת ערכים אוניברסליים "דמוקרטיים" על פני האינטרסים הלאומיים, דבר הפוגע בייעודו של הצבא כמגן העם היהודי.

כידוע, במגילת העצמאות הודגש כי מדינת ישראל היא "מדינה יהודית" ואילו אפיונה כמדינה דמוקרטית איננו מוזכר כלל. רק בעקבות חוק כבוד האדם וחירותו, שהתקבל בשנת תשנ"ב כמעט בגניבה, תוך הטעית ואחיזת עיני הכנסת על ידי נשיא בית המשפט העליון אהרן ברק, וכן שינוי השיח הציבורי והמהפכה החוקתית שהוביל ברק, החלה להתקבל הקביעה כי "מדינת ישראל היא מדינה יהודית ודמוקרטית" עם הטיה לטובת הערך הדמוקרטי. הטיה זו הובילה לכך שכדי לאזן את הרושם המוטעה ולקבע את הגדרת מדינת ישראל כמדינה יהודית כערך ראשון במעלה נוצר צורך בחקיקת חוק הלאום. לא לחינם מכונים כמו המכון הישראלי לדמוקרטיה¹⁶⁵ ומכון הרטמן מתנגדים לחוק הלאום.

לנושא זה ישנו היבט נוסף, פחות מוכר - שינוי השיח הדמוקרטי כלל לא רק הצבת הדמוקרטיה כערך ראשון במעלה אלא גם **שינוי משמעות המושג דמוקרטיה** ושינוי היחס אליה.

שינוי השיח כלל מעבר מהתפיסה של הדמוקרטיה כ'דמוקרטיה פורמלית' ל'**דמוקרטיה מהותית**'¹⁶⁶. הדמוקרטיה הפורמלית תופסת את הדמוקרטיה כאמצעי - כמסגרת שלטונית/צורת שלטון שבה ישנו ייצוג לכל פרט אולם הרוב הוא הקובע ומכריע. לעומת זאת הדמוקרטיה המהותית מפרשת את הדמוקרטיה כערך מוסרי מהותי - כמכתיבה סט ערכים מסוים. בדמוקרטיה המהותית מי שקובע מה הוא החוק ומה הם הערכים שעל פיהם מתנהלת החברה אינו הרוב (המתבטא על ידי הכנסת/הממשלה) אלא בית המשפט שתופס מקום מרכזי כקובע ערכים: בדמוקרטיה מהותית הדגש הוא לא רק על צורת השלטון אלא על ערכים דמוקרטיים שבהם תופסות מקור רחב זכויות האדם כמו: חירות, חיים, שוויון.

שינוי השיח והתהליכים הנלווים אליו של המהפכה החוקתית הובילו למצב היום שבו 'הכל שפית', ולבית המשפט העליון יש כח לבטל חוקים של הכנסת. כמו כן הובילה התפיסה הזו לשינוי מעמדם של הפרקליטים והיועצים המשפטיים מהיותם פקידים שמייעצים למערכת ולנבחר הציבור, לכאלה העומדים מעל למערכת ומכתיבים לה את הדרך.

את ההשפעות המזיקות של תופעה זו ניתן לראות למשל במסגרת מבצע 'צוק איתן' שבו פרקליטים צבאיים עורבו בכל תכניות הפעולה והחליטו אלו מהן ראוי לבצע ואלו לא. דוגמה נוספת היא המקרה של סא"ל נריה ישרון-שהואשם שירה אל מטרה של החמאס רק כאקט כבוד בזמן ההלוויה של קצין שנפל - שבה על אף שהפרקליט הצבאי הראשי קבע שלא הייתה כל בעיה פלילית בפעילותו של סא"ל ישרון, הוא הורה לנוף בסא"ל ישרון כיון שפעילותו נגדה לדעת הפצ"ר את ערכי צה"ל¹⁶⁷.

¹⁶⁵ המכון מציג את עצמו לשווא כמכון לא פוליטי, ראה למשל בקורתו של דרור אידר בישראל היום: "לא מכון לאומי" - <http://www.israelhayom.co.il/opinion/90193>

¹⁶⁶ <http://c3.ort.org.il/apps/ww/page.aspx?ws=bb5b6e51-f312-4a65-b62e-e1d663c6bc32&page=f5dd3429-36f2-4dee-a888-0aff7174ac5c&fol=6e860531-d328-43f1-9f84-cdeb49040cd8>

¹⁶⁷ "הפצ"ר מצא פסול בדברי סא"ל ישרון, מהם עלה המסר שירי של מטה כבוד כאקט של נקמה הוא לגיטימי. גם בכירים בצבא גינו את מעשיו של ישרון, וטענו כי לא יינתן גיבוי לכך. בהחלטת הפצ"ר נקבע כי המסר של הקצין 'אינו תואם את ערכי צה"ל ויש באמירתו כשל פיקודי". [אתר הארץ, 14.6.16](http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4616,00.html)

מטה קרמניצר

כפי שהובא לעיל, מכון הרטמן נטל חלק חשוב בהכנה המנטלית להתנתקות ובשיח הדמוקרטי המחודש שהוטמע בצה"ל. במקביל, פעל מכון הרטמן במערכת החינוך.

ב-1999 הוקם במשרד החינוך "מטה קרמניצר"¹⁶⁸, שמטרתו הייתה לדאוג להטמעת השיח הדמוקרטי בתוך מערכת החינוך **כאשר מירב המאמצים מושקעים בחינוך הדתי**¹⁶⁹. המטה הוקם בעקבות המלצות "ועדת קרמניצר" להפוך את מקצוע האזרחות מפורמלי וטכני – כפי שהיה עד אז – לערכי ואידיאולוגי. מאותו זמן עברו ספרי האזרחות שינוי מהיר ומשמעותי ונעשו לדוקטרינריים מאוד, כדי להטמיע בתלמידים הרכים את **זיהויה של הדמוקרטיה עם "זכויות האדם", ואת בית-המשפט כרשות השומרת על מהות הדמוקרטיה**. כל זאת בעטיפה של "נייטרליות" א-פוליטית לחלוטין ואצטלה אקדמית מתקדמת ונאורה¹⁷⁰. **המכון שהופקד על הפעילות בשטח היה מכון הרטמן**¹⁷¹.

פורום צבא-חברה

להשלמת התמונה, במקביל לפעילות מכון הרטמן להחדרת השיח הדמוקרטי במערכת החינוך במסגרת "מטה קרמניצר", פעל המכון הישראלי לדמוקרטיה להחדרת השיח הדמוקרטי בצה"ל. פרופ' מרדכי קרמניצר, המכהן כסגן נשיא למחקר במכון הישראלי לדמוקרטיה, הוביל את "פורום צבא-חברה" אשר השפיע על קציני צה"ל בתקופת טרום ההתנתקות¹⁷².

"פורום צבא-חברה" הוקם בתחילת שנות ה-2000 על-ידי המכון הישראלי לדמוקרטיה. הפורום הפגיש את צמרת צה"ל עם בכירי המכון, כדי לדון עימם במגוון נושאים שהמכון עסק בהם: אופי הצבא, מאפייני הגיוס, המלחמה בטרור, השפעת הצבא על הכלכלה, ועוד. בסיום רוב המפגשים – התקיימו לפחות שמונה – פרסם המכון ניירות עמדה ופרוטוקולים, הנושאים הן את סמל המכון והן את סמל צה"ל.

עיון בפרוטוקולים של מפגשי פורום צבא-חברה שפורסמו (לא כולם יצאו לאור), מעלה תמונה לפיה **אנשי המכון מנסים להשפיע על קציני צה"ל ליישם מדיניות ברוח המכון**. הם מופיעים כ"מומחים" לחברה הישראלית ומציגים את פרשנותם כמסירה אובייקטיבית של עובדות, שאמורה להשפיע על עיצוב המדיניות הביטחונית. מדובר **בניסיון להפוך את צה"ל לסוכן של השקפותיהם האידיאולוגיות והפוליטיות של בכירי המכון** (הנעות בדרך-כלל בתווך שבין מרכז-שמאל לשמאל קיצוני).

בהתאם לעמדותיו ה"לא-פוליטיות", תמך המכון הישראלי לדמוקרטיה בהתנתקות בלהט רב ועשה כמיטב יכולתו לקדמה. **טרם ההתנתקות, הקימו המכון הישראלי לדמוקרטיה וצה"ל צוות מיוחד לעיסוק בהתנתקות**, שחולק לשלושה תתי-צוותים: האחד, בראשות פרופ' תמר הרמן, עסק ב"השפעת העימות המתמשך על עמדות הציבור הישראלי וההשלכות על מרחב הלגיטימציה הציבורית של צה"ל". השני נקרא "השפעת פעילות צה"ל בעימות על עמדות החברה הפלסטינית", ובראשו עמד אפרים לביא. השלישי טיפל ב"ציפיות הציבור הישראלי מצה"ל במסגרת ההתנתקות – ביצוע אקט מדיני שנוי במחלוקת בהיעדר קונצנזוס כולל", ובראשו עמדה לא אחרת מאשר עו"ד טליה ששון – מחברת 'דו"ח המאחזים' המפורסם ובעבר מועמדת מטעם מר"צ לכנסת – **והשתתף בו פרופ' מרדכי קרמניצר**¹⁷³.

¹⁶⁸ בעקבות ועדת קרמניצר שהוקמה ב-1996 המטה נקרא "מטה קרמניצר-שנהר" כיון שפעילות המטה כללה יישום המלצות של שתי ועדות - ועדת שנהר בתחום לימודי יהדות וועדת קרמניצר בתחום לימודי הדמוקרטיה. בשנת תשס"ז פוצל המטה ונקרא המטה לחינוך אזרחי. 'להיות אזרחים בישראל' - הדו"ח המלא

¹⁶⁹ http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/Mate/OdotHamate/DohBeEzrah.htm פרוטוקול ועדת החינוך התרבות והספורט יום שלישי, כ"ד בכסלו התשס"ה: "יהודית זמיר, מרכזת מטה שנהר-קרמניצר:

'את הדמוקרטיה אנחנו גם כן מכניסים הרבה יותר בממלכתית דתי, שזה חשוב לנו ביותר'."

¹⁷⁰ 'לא יהודית ולא דמוקרטית', אתר מידה

¹⁷¹ פרוטוקול ועדת **ועדת החינוך התרבות והספורט** שם.

¹⁷² לא מצאנו בינתיים מידע מובהק על שותפות בין מכון הרטמן למכון הישראלי לדמוקרטיה. עם זאת, ע"פ עדויות של קצינים, מרצי המכון הישראלי לדמוקרטיה מהווים חלק ממגוון המרצים בתוכנית "לב אהרון".

¹⁷³ **המכון הישראלי לדמוקרטיה והפוליטיזציה הלא-פוליטית של צה"ל** – אתר מידה